

Maria Ronkainen

Suomalaiset ihmeitä tekevät ikonit

Taidehistorian maisterintutkielma

Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

2019

Tiedekunta- Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos- Department Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos
Tekijä- Author Maria Ronkainen	
Työn nimi- Tittle Suomalaiset ihmeitä tekevät ikonit	
Oppiaine- Subject Taidehistoria	Työn laji- level Maisterintutkielma
Aika- Month and year Elokuu 2019	Sivumäärä- Number of pages 73
Tässä maisterintutkielmassa käsitellään suomalaisia ihmeitä tekeviä ikoneja. Näitä ovat Konevitsan Jumalanäiti, Valamon Jumalanäiti, Suloisesti suuteleva Jumalanäiti, Jerusalemin Jumalanäiti, Jumalanäidin Akatistos ja Kozelštšinan Jumalanäiti. Ne ovat kirkon hengellisiä aarteita. Ikonilla tarkoitan kulttikuvaa, joka kuuluu ortodoksiseen uskontoon. Ikoni on pyhiksi koetuista asioista kertova kuva, jota ortodoksit käyttävät uskonnollisissa yhteyksissä. Ikoni ei ole tällöin ainoastaan tavallinen taide-esine, vaan sitä käytetään uskonnon harjoittamiseen osana ortodoksista Jumalanpalveluselämää. Pyhät kuvat ja niiden kunnioittaminen ovat osa kristillistä traditiota ja ikonia pidetään merkinä, joka symboloi Jumalan läsnäoloa. Ikonien tekijöitä ei yleensä tiedetä. Ihmeitä tekevällä ikonilla tarkoitan ikonia, jonka ortodoksinen kirkko on virallisesti määritellyt ihmeitä tekeväksi. Syynä tähän on tällöin se, että ikoniin liittyy jotain, minkä on katsottu täyttävän ihmeen määritelmät. Kyseessä voi olla esimerkiksi parantumisihme tai selviäminen sodasta tai muusta vaarallisesta tilanteesta. Ihmekertomukset kuuluvat kaikkiin uskontoihin ja ihmeeksi kutsutaan usein jotain tavallisuudesta poikkeavaa tilannetta, jonka aiheuttajana pidetään jumalallista armoa. Ihme edellyttää jo määritelmänsä mukaan Jumalan tai jonkin jumalallisen voiman vaikutusta, joten siitä ei voi keskustella ilman suhdetta uskontoon. Ihmeitä tekeviä ikoneja on ympäri ortodoksista maailmaa ja varovainen arvio on, että niitä on noin kymmenen tuhatta. Ikonit ovat asemaansa vakiintunut universaali ilmiö, jolla on pitkä historia, eikä niitä voi irrottaa kristinuskon kokonaisuudesta.	
Asiasanat- Keywords Ortodoksisuus, Ihmeitä tekevät ikonit, Ikonit, ihmeet, Valamon luostari, Lintulan luostari, Uspenskin katedraali, Suomen ortodoksinen kirkkomuseo	
Säilytyspaikka- Depository Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja- Additional information	

Sisältö

1.Johdanto.....	4
1.1. Tutkimuskohde ja kysymykset.....	5
2. Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät.....	6
2.1.Tutkimusaineisto	6
2.2.Menetelmät.....	6
2.3. Aikaisempi tutkimus.....	7
2.4. Ikoni ja sen valmistuminen	8
3. Ikonien teologiaa ja viestintää.....	10
3.1. Ihmeitä tekevyydestä.....	12
3.2. Roomalaiskatolinen ja ortodoksinen ihme-käsitys.....	15
4.Suomalaiset ihmeitä tekevät ikonit	16
4.1.Konevitsan Jumalanäiti.....	17
4.2. Valamon Jumalanäiti.....	27
4.3.Suloisesti suuteleva Jumalanäiti.....	34
4.4. Jerusalemin Jumalanäiti.....	39
4.5 Kozelštšinan Jumalanäiti.....	42
4.6. Jumalanäidin Akatistos.....	48
5.Ihmeitä tekevät ikonit	54
5.1. Ihmeitä tekevän ikonin kohtelu.....	54
5.2. Ihmeitä tekevien ikonien määrä ja ilmiön laajuus.....	56
6.Lopuksi.....	58
Lähteet.....	63
Kuvaluettelo.....	71

1. Johdanto

Maisterintutkielmani aiheeksi valikoituivat suomalaiset ihmeitä tekevät ikonit. Halusin ensisijaisesti tutkia jotain, mikä liittyy ikoneihin ja lopulta päädyin tähän aiheeseen. Ikonihan on eräänlainen ikkuna hengelliseen pyhyyteen ja sen merkitys sellaisenaan jo on kiehtovaa.

Ikonit kiinnostavat minua niihin liittyvän vuosisatojen yli kantaneen tarinaperinteen sekä visuaalisuuden puolesta. Ikonit ja ortodoksinen kulttuuri ovat kuitenkin osa elämänhistoriaani, minuuttani ja hengellistä sielunmaisemaani, joten oli luonnollista, että päädyin kirjoittamaan tällaisesta aiheesta.

Kauneus on Jumalan kieli ja taide on kirkon kieli maailmassa.¹ Ihmeiden maailmassa on kauneutta, joka ulottuu kauemmas, kuin ihmisen ymmärrys. Kauneus piilee siinä, että kerran ikonien vaikutuksesta alkunsa saaneet tarinat ovat kantaneet historian hämäristä tähän päivään ja näillä tarinoilla on yhä edelleen monille ihmisille jotain annettavaa. Sen lisäksi koen, että ortodoksisen kirkon visuaalisessa maailmassa on kauneutta, jota ei ole löydettävissä samankaltaisena muista uskonnoista.

Olen aina ollut kiinnostunut erilaisista uskonnoista ja uskomuksista. Kävin elämäni ensimmäisen kerran ortodoksisessa kirkossa vuonna 2002, kun asuin Turussa ja tein puutarhurin koulutukseen kuulunutta harjoittelua Turun yliopiston kasvitieteellisessä puutarhassa Ruissalossa. Pyhän marttyyrikeisarinna Alexandran kirkon jumalanpalvelus oli sillä kerralla slaavinkielinen, enkä ymmärtänyt siitä sanaakaan, mutta muistan lämpimän tunnelman, jossa oli jotain ikiaikaisen kiehtovaa.

Sittemmin olen lukenut paljon ortodoksista kirjallisuutta. Suosikikseni on muodostunut Nunna Kristoduli. Olen kiertänyt vuosien myötä ortodoksisissa kirkoissa Suomessa ja Venäjällä. Ensimmäisen oman ikonini ostin Valamon Kristuksen kirkastumisen luostarista Heinävedeltä ollessani viinintuotannon opiskelijoiden opintomatalla vuonna 2004.

En ole taustaltani puhtaasti ortodoksi, mutta ortodoksi minusta kuitenkin ajan mittaan tuli. Ortodoksisen kirkkoon liityin lopulta Kristuksen ylösnousemuksen kirkossa Jyväskylässä keväällä 2016. Ei se mikään suuri uskonnollinen herääminen ollut, vaan ainoastaan yksi vaihe pitkällä tiellä, jolle lähdin kulkemaan kauan sitten. Kaipasin hengellistä kotia ja ortodoksisuus tuntui oikealta ja jokseenkin järkevältä vaihtoehdolta. Ortodoksisen maailman visuaalinen kulttuuri ja tarinaperinne

---

¹ Seppälä 2014, 22.

vetivät minua puoleensa alusta saakka. Oma merkityksensä oli myös sillä, että ortodoksisen kirkon juuret ulottuvat alkukirkon aikoihin, eikä sitä ole keksitty tyhjästä minkään satunnaisen hengellisen heräämisen pohjalta.

Tätä kirjoittaessani olen tavannut tutkielman aiheena olevat ikonit museologian opintomatalla Suomen ortodoksisessa kirkkomuseossa Riisassa, Valamon Kristuksen kirkastumisen luostarissa ja omatoimisella pääsiäisen aikaan tapahtuneella vierailulla Uspenskin katedraalissa eli Jumalansynnyttäjän kuolonuneen nukkumisen katedraalissa sekä kesäisellä vierailulla Lintulan luostarissa. Ikonimaalaus on tullut minulle tutummaksi, kun muutin 2017 Vantaan Tikkurilaan ja liityin ortodoksisen kirkon maalauspiiriin..

1.1. Tutkimuskohde ja kysymykset

Ortodoksisessa kirkossa voidaan pitää jokaista siunattua ikonia ihmeitä tekevänä. Suomen ortodoksinen kirkko pitää kuitenkin ihmeitä tekevänä kuutta Jumalan äitiä esittävää ikonia, koska niiden on katsottu toimineen erilaisten ihmetapahtumien välikappaleena.

Nämä ovat Heinävedellä Valamon luostarissa sijaitsevat *Konevitsan Jumalanäiti*, *Valamon Jumalanäiti* ja *Suloisesti suuteleva Jumalanäiti*. Heinäveden Lintulan luostarissa sijaitsee *Jerusalemien Jumalanäiti*-ikoni. Kuopiossa, Suomen ortodoksisessa kirkkomuseossa on *Jumalanäidin Akatistos* ikoni. Helsingissä Uspenskin katedraalissa puolestaan sijaitsee *Kozelštšinan Jumalanäiti*.

Tutkielmani on kartoitus, jonka tarkoitus on koota Suomessa olevista ihmeitä tekevistä ikoneista kaikki julkaistu aineisto. Haluan tutkimukseni kautta vastaukset siihen, millainen on näiden ikoneiden historia, milloin ja millaisella tekniikalla ne on tehty ja ovatko tekijät tiedossa ja mitä ikonien aiemmista vaiheista tiedetään? Pohdin myös sitä, miksi ikoneista on tullut ihmeitä tekeviä, suhteutan tutkielmaani myös kansainväliseen kenttään ja pyrin saamaan selville, mitä ihmeitä tekevyys merkitsee suomalaisessa kontekstissaan sekä millaisia ovat olleet nämä ihmeet, joita ikoneiden kautta väitetään tapahtuneen?

En ota kantaa siihen tapahtuuko ikonien kautta ihmeitä todellisuudessa, koska lähestymistapani on taidehistoriallinen, ei teologinen.

Yhteen näistä ikoneista on kohdistunut varkaus. Omasta vartijataustastani huolimatta en aio ottaa kantaa taidevarkauksiin ikonien osalta, koska se ei ole tämän tutkielman keskiössä, mutta huomioin hiukan ikoneihin kohdistuvia turvatoimia.

2. Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkielma pohjautuu pääasiallisesti erilaisiin kirjallisiin lähteisiin, kuten ikoneista tehtyihin aiempiin tutkimuksiin, ikoneja käsittelevään kirjallisuuteen, median tuottamiin artikkeleihin ja nettisivuilta löytyneisiin julkaisuihin. Lisätietoa olen hakenut ikonien omistajilta sähköpostiviestien avulla.

Tutkimusstrategiakseni valikoin yksittäistapauksen kokonaisvaltaisen ymmärtämisen, koska jokainen ihmeitä tekevä ikoni on tavallaan yksilöllinen, yksittäistapaus. Tätä seuraa kuitenkin tavoite saavuttaa yleiskuvaus useammasta samankaltaisesta ikonista. Teoreettiseksi taustakseni valikoituu siten hermeneuttinen kokemus, joka pyrkii ilmiön kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen.

Tutkimuksessani korostuvat aineistonhankintamenetelmät. Empiirisen materiaalikartoituksen lisäksi sovellan analyyseissäni laadullisia menetelmiä. Tavoitteena on jäsentää tutkimuskohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä.

2.1. Tutkimusaineisto

Tutkimukseen pohjautuva kirjallinen materiaali sisältää kaksi väitöskirjaa, kolme pro gradu-tutkielmaa ja pari muuta opinnäytetyötä. Olen hyödyntänyt myös yleisempää ikonikirjallisuutta.

Päälähteitani ovat Piispa Arsenin ja Aune Jääskisen kirjoitukset, joihin sisältyy sekä tieteellisempiä että yleistajuisempia kirjoituksia.

Lehtiartikkeleista suurin osa on peräisin Ikonimaalari-lehdestä sekä myös muista ortodoksista julkaisuista, kuten Aamun Koitosta. Ikoneista on kirjoitettu paljon ortodoksisuuden ulkopuolisessa mediassa.

Olen etsinyt lähdeaineistoa myös internetistä. Hyödyllisiä ovat olleet esimerkiksi Suomen ortodoksisen kirkon ja Helsingin ortodoksisen seurakunnan sivustot.

Suomen ortodoksisen kirkkomuseon, Lintulan luostarin ja Uspenskin katedraalin tietolähteistä olen saanut tietoa lähinnä sähköpostiviestien avulla.

2.2. Menetelmät

Analysoin jonkin verran tutkimuksen aiheena olevia ikoneita ja kuvailen niitä. Analyyseissäni käytän menetelmänä ikonografista menetelmää, koska pidän tätä vaihtoehtoa loogisena tapana

tulkita teoksia. Ikonografia taidehistoriallisena lähestymistapana keskittyy taideteosten sisältöjen kuvaamiseen, luokitteluun ja tulkintaan.² Ihmeitä tekevien ikonien sisältö toistuu samankaltaisena, mutta myös vaihtelee jonkin verran, jolloin toistuvuudesta huolimatta jää tarvetta luokittelulle ja tulkinnallisuudelle.

Lähteminen siitä, mikä on kuvan sisältö, on minun mielestäni järkevä tapa tarkastella kohteena olevaa kuvaa. Ikonografian perinteisenä tehtävänä on ollut tutkia kuvien sisältömaailmaa, joihin kuuluu kuvissa esiintyvät aiheet ja teemat kirjallisten lähteiden sekä mahdollisesti olemassa olevien aiempien kuvien perusteella.³

Ihmeitä tekevien ikonien sisältömaailmassa riittää tutkittavaa ja aiempia kirjallisia lähteitäkin on olemassa. Ikonografian ensimmäinen ja itsestään selvä tarkoitus on tunnistaa tapahtumat ja henkilöt kuvien sisällöstä.⁴ Ikonit vaikuttavat äkkiseltään katsottuna liikkumattomilta kuvilta, mutta siitä huolimatta niiden tapahtumasisältö on monipuolinen ja rikas, joten aiheen tutkiminen on näin ollen kiehtovaa.

Ensimmäiseksi tehtäväksi jää ikonissa olevan henkilön tai henkilöiden tunnistaminen, se mistä ikonografia alkaa. Ikonografian toisena vaiheena on selvittää mitä kuvissa esiintyvät motiivit eli aiheet tarkoittavat, millaisiin kertomuksiin ne viittaavat ja mistä ne tulevat.⁵ Jokaisen ihmeitä tekevän ikonin pohjalla on jonkinlainen kertomus, joka pitää vain tuoda esiin liikkumattomasta kuvasta.

Tässä tutkimuksessa tekstit nousevat pääosaan, koska kyseessä on kirjallisiin lähteisiin pohjautuva kartoitus. Siksi on syytä kiinnittää huomiota lähdekritiikin problematiikkaan. Tietoa on haalittu sieltä ja täältä, mutta koska kaikki painettu teksti ei ole samanarvoista, lähteiden luotettavuutta joutuu arvioimaan kriittisesti. Ihmeiden tutkijalle lähteiden luonne on ratkaiseva asia ja lähdeongelman luonteesta johtuen emme yksittäistapauksissa useinkaan pysty sanomaan mitään varmaa.⁶

1.3 Aikaisempi tutkimus

---

² Ockenström 2012, 189

³ Kuusamo 1996, 60.

⁴ Kuusamo 1996, 60.

⁵ Kuusamo 1996, 60.

⁶ Räisänen 1989, 51.

Ikoneista löytyy tutkimuskirjallisuutta runsaasti, mutta en löytänyt sellaista tutkimusta joka olisi suoranaisesti keskittynyt pelkästään näihin ortodoksisen kirkon piiriin kuuluviin ihmeitä tekeviin ikoneihin. Poikkeuksen muodostaa yhdestä ikonista tehty väitöskirja, joka on Aune Jääskisen kirjoittama ja käsittelee pelkästään Konevitsan Jumalanäidin ikonia.⁷

Muiden ihmeitä tekevien ikoneiden osalta löysin lukuisia artikkeleita, joita on julkaistu sekä kirjoissa että lehdissä. Mikään niistä ei täytä kuitenkaan varsinaisesti tutkimuksen kriteereitä.

Katarina Anderssonin pro gradu-työssä käsitellään ikonimaalarien antamia merkityksiä ikonin katseelle.⁸ Riitta Penttisen pro gradussa tarkastellaan Neitsyt Mariaan kohdistuvaa ylistysperinnettä ja ylistyslauluja.⁹

Kozelštšinan Jumalanäidin ikoniin kohdistunutta taidevarkautta on käsitelty Teemu Torpon Laurea ammattikorkeakoululle tekemässä turvallisuusalan opinnäytetyössä.¹⁰ Ikoneiden historiaa yleensäkin ottaen on sivuttu Margit Niemisen Satakunnan ammattikorkeakoululle kuvataiteen koulutusohjelmaan tehdyssä opinnäytetyössä.¹¹

2.1. Ikoni ja sen valmistuminen

Ikoniilla tarkoitetaan ortodoksisen uskonnon kulttikuvaa.¹² Ikoni on pyhiksi koetuista ihmisistä ja asioista kertova kuva, jota ortodoksit käyttävät uskonnollisissa yhteyksissä. Ikoni ei ole ainoastaan tavallinen taide-esine, vaan sitä käytetään uskonnon harjoittamiseen osana ortodoksista Jumalanpalveluselämää.

Ikoniasta käytetään nimitystä *pyhä kuva*, joka viittaa sen teologisesti määriteltyyn asemaan ortodoksisessa kirkossa. Tällöin pyhyys viittaa ikonin funktioon ja toimintaympäristöön, eikä ainetta sinänsä pidetä pyhänä.¹³ Ikoni itsessään, ajateltuna pelkkänä käsin kosketeltavana materiaalina, kuten puun ja erilaisten värien sekoituksena, ei ole sellaisenaan pyhä, vaan ikoni voi toimia pyhän välikappaleena.

⁷ Jääskinen 1971.

⁸ Andersson 2016, 3. HYTEOL/ORT.

⁹ Penttinen 2012, 11. JY/MUTKU.

¹⁰ Torpo 2012, 24. LAURES.

¹¹ Nieminen 2015, 6. SAMK.

¹² Pennanen 1987, 22.

¹³ Husso 2011, 25.

Ikonit liitetään ihmisten mielissä monesti ortodoksien elämään kuuluviksi asioiksi, mutta ikonit eivät kuitenkaan ole ainoastaan ortodoksisen kirkon yksinoikeus.¹⁴ Yhteyttä ikonien maailmaan voi tuntea, vaikkei olisikaan ortodoksi. Ikonia pidetään Jumalan läsnäolon merkinä ja symbolina, jonka kieli ei aina avaudu ihmisille kovin hyvin.¹⁵ Ikonien pitkä historiallinen perinne, joka on kietoutunut kertomuksiin, on luonut ikonista myyttisen, melkeinpä mysteerisen esineen. Ikonimaalaus on monille harjoittajilleen ennen kaikkea uskonnon harjoittamista niin, että ikonია maalatessa hiljennytään, rukoillaan ja haetaan yhteyttä pyhään.¹⁶

Pyhyiden kokemus kuuluu kristinuskoon. Pyhät kuvat ja niiden kunnioittaminen ovat aina olleet osa kristillistä traditiota.¹⁷ Ne ovat olleet osa kristillistä traditiota siitäkin huolimatta, että jotkut kristilliset suuntaukset suhtautuvat kuviin välinpitämättömästi tai jopa kielteisesti.

Ikonien ymmärtäminen edellyttää niiden lukutaitoa sekä ortodoksisen kulttuurin tuntemusta. Ikoneilla on oma symboliikkansa ja ilmaisutapansa. Ikoni on enemmän, kuin pelkkä pyhän ihmisen tai tapahtuman kuvaus.¹⁸

Ihmeitä tekevät ikonit eivät eroa tekotavoiltaan muista ikoneista. Ikonin maalaamista ei voi aloittaa, kuin minkä tahansa kuvan maalausta, vaan siihen on valmistauduttava rukouksin ja hengelliseen elämään syventyen. Ikonimaalauksen eri vaiheita ovat laudan valmistus, pohjustaminen, aiheen valinta, piirtäminen, maalaustyö, kultaus, ikoniin tulevien henkilöiden valinta, henkilöiden yksityiskohdat sekä ikonin suojakerroksen valmistaminen. Lopuksi tapahtuu vielä ikonin siunaus tulevaan käyttöön.

Perinteinen ikoni koostuu toisiinsa kerroksittain sidoksissa olevasta perusosasta. Alimmaisena on yleensä yhteen liimatut laudat eli puupohja.¹⁹ Puu on pohja, jolle kaikki lopulta rakentuu, ikään kuin luonto siirtyisi ikonien myötä sisälle kirkkoon. Ikonin toinen kerros eli pohjustus valmistetaan liimasta ja liitujauhasta tai kipsistä.²⁰ Perinteisesti pohjustus on valkoinen.²¹

Seuraavassa vaiheessa, kun pohjustus on valmis, piirretään huolellisesti ikonin esipiirros.²² Ennen piirtämisen aloittamista, ikonimaalarin perehtyy aiheeseensa tietääkseen mitä on tekemässä.

¹⁴ Kantonen, Koivula & Zitting 2011, 7.

¹⁵ Kantonen, Koivula & Zitting 2011, 7.

¹⁶ Andersson 2016, 54. HYTEOL/ORT

¹⁷ Qurra 2008, 27.

¹⁸ Kantonen, Koivula & Zitting 2011, 7.

¹⁹ Arseni, 2005, 165.

²⁰ Arseni 2005, 165

²¹ Arseni 2005, 165.

²² Arseni 2005, 165.

Bysanttilaisessa maalausperinteessä kuvattavien hahmojen liike kohti katsojaa toteutetaan itse viivan avulla.²³ Piirroksen valmistuttua, se siirretään laudalle ja minkä jälkeen seuraa maalaustyö. Värit valmistetaan sekoittamalla munankeltuaisesta ja vedestä emulsio, johon lisätään väripigmentit.²⁴ Tällä tavoin valmistetuilla temperaväreillä maalataan itse kuva, joka on ikonin tärkein osa.

Ikoneiden väreillä on merkitystä. Vihreä ilmentää elinvoimaa, punainen on marttyyriuden väri, mutta värien merkitykset voivat myös vaihdella. Punainen olla myös jumaluuden väri ja sininen ihmisyyden, joskin on ikoneja joissa asetelma on tismalleen päinvastainen.²⁵ Teologisesti ikoni ei ole sidottu materiaaleihin, vaan se voidaan toteuttaa monella tapaa.

Slaavilaisessa perinteessä on ollut tapana siunauttaa papilla uudet ikonit ennen, kuin ne otetaan käyttöön kodissa tai kirkossa.²⁶ Ikonin siunaamiseenkin on omat sääntönsä. Siunaaminen on ymmärrettävä kirkon hyväksymisenä tälle pyhityksen välikappaleena toimivalle materialle, minkä vuoksi papin on oltava tarkkana siitä, että teos vastaa kirkon perinnettä ja että, siinä on kaikki aiheen vaatimat yksityiskohdat täsmälleen oikealla paikalla.²⁷

3. Ikonien teologiaa ja viestintää

Ihmeitä tekevällä ikonilla tarkoitan ikonia, jonka ortodoksinen kirkko on virallisesti määritellyt ihmeitä tekeväksi. Perusteena ihmeitä tekeväksi määrittelyyn on se, että ikoniin liittyy jotain, minkä on katsottu täyttävän ihmeen määritelmät. Ihmeitä tekevät ikonit puhuttelevat ihmisiä erityisen voimakkaasti.²⁸ Niillä koetaan olevan jotain aivan erityistä voimaa, joka vetää ihmisiä puoleensa.

Kristuksen varhaisin ikoni on Herran kosketuksesta syntynyt niin sanottu käsittä tehty ikoni.²⁹ Se syntyi, kun Kristus painoi kasvonsa liinaan, joka lähetti parantamaan. Alkuperäinen liina siirrettiin 900-luvulla Edessasta Konstantinopoliin, mutta ristiretkeläisten hävitettyä ja ryöstettyä Konstantinopolia vuonna 1204, se hävisi jäljettömiin.³⁰ Ikonitaiteen historia on pitkä ja se on kulkenut monien vaiheitten lävitse.³¹

²³ Kordis 2000, 8

²⁴ Arseni 2005, 165.

²⁵ Seppälä 2014, 107.

²⁶ Arseni 2005, 230.

²⁷ Arseni 2005, 230.

²⁸ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 95.

²⁹ Arseni 2005, 11.

³⁰ Paavola 2006, 4.

³¹ Sidoroff 1988, 52.

Ikonien alkuperää ei olla kyetty selvittämään kaikkia tyydyttävällä tavalla.³² Selitykseksi ikonien synnylle on tarjottu hengellisiä tarinoita. Eräs niistä kertoo, että ikonit syntyivät Jumalan käsissä ja putosivat taivaasta maahan lahjana uskoville.³³

Tunnettu venäläinen ikonimaalari, Nunna Juliana, on sanonut ikonia viivoin ja värein ilmaistuksi rukoukseksi.³⁴ Ikoni on kuin sanaton rukous, joka on puettu kuvan muotoon. Ikoni on ikkuna kohti ikuisuutta. Ikonimaalarin tehtävänä on tuoda pyhät ihmiset ja tapahtumat konkreettisesti läsnä oleviksi aikaan ja kirkkotilaan.³⁵

Ikoneissa ei ole aikaa, eikä paikkaa, vaan ne ovat ajattomia, paikattomia ja ikuisia.³⁶ Ikoni pitää sisällään koko kristinuskon ytimen. On monenlaisia ikoneja, mutta kaikille niille on yhteistä, se että kaikkiin niihin kätkeytyy olemisemme ja pelastumisemme ydin eli koko kristinuskon universumi.³⁷

Ikoni ei ole vain uskonnollinen taideteos, vaan sillä on myös Jumalanpalveluksiin ja uskovien ihmisten elämään kuuluva liturginen tehtävänsä.³⁸ Taiteen lisäksi sillä on ihmisille suurempi, joskus jopa ihmeitä tekevä merkityksensä. Ikoni ilmaisee kuvan muodossa sen, minkä pyhät kirjoitukset ja jumalanpalvelustekstit ilmaisevat ihmisille sanan kautta.³⁹ Jos sanat eivät riitä, kuva voi kertoa enemmän ja välittää ihmisten rukoukset yläilmoihin silloinkin, kun sanoja ei ole.

Kuvana ikoni kertoo samoja asioita, kuin kirjoituksetkin. Kuvien kautta kristillinen oppi avautuu myös luku- ja kirjoitustaidottomille.⁴⁰ Heidän on kuitenkin tiedostettava ikonien teologinen merkitys, ennen, kuin ne voivat avautua kuvakertomuksina. Jollei ymmärrä ikonin hengellistä ulottuvuutta, jää se vain kuvaksi muiden kuvien joukkoon. Ikonit ovat, visuaalisena ilmiönä, kuin kirjoitusta, jonka ymmärtää niin lukutaitoinen, kuin lukutaidotonkin.⁴¹ Ikonien siis pitäisi olla sellaisia, että kuka tahansa ymmärtää niitten olemusta ja sisältöä.

Ikonikulttuurin syntyä ei voi selittää ainoastaan teologisten sen enempää, kuin sosiaalisten syidenkään pohjalta, vaan on huomioitava myös yleisinhimillinen esteettisyyden tarve, kuvien käytön taustalla oleva kauneuden filosofia ja sen syväinen yhteys kirkon teologiaan.⁴² Kuvallisessa

---

³² Jääskinen 1961, 1.

³³ Jääskinen 1961, 1.

³⁴ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 10.

³⁵ Kordis 2011, 74.

³⁶ Gothóni 2018, 208.

³⁷ Gothóni 2018, 208.

³⁸ Flinckengerg-Gluschkoff 2015, 9.

³⁹ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 9.

⁴⁰ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 10.

⁴¹ Qurra 2008, 79.

⁴² Seppälä 2010, 234.

ilmaisussa sanat voidaan sivuuttaa, joten ikonin sanoman voi kokea sielussaan. Kuva syntyy taiteilijan kokemuksesta ja katsoja kokee sen kuvan nähdessään omalla tavallaan. Kuvan tulkinta syntyy kahden erilaisen kokemuksen kohdatessa toisensa. Vasta kuvan kokeminen vastaantulevana, elävänä, kokijaan sisäistyvänä realiteettina ja hengellisenä läsnäolona, tekee siitä pyhän kuva-ikonin.⁴³

Katsojan täytyy kokea ikoni sielussaan ennen, kuin ymmärtää ikonin sielunelämää. Jos yksinkertaiset ihmiset olisivat niin helposti ohjattavissa kuvilla, ei kuvilla voisi olla tarkoitusta, joka olisi suurempi ja tehokkaampi, kuin pelkät sanat.⁴⁴ Ehkä kirkko on ajatellut ohjaavansa ihmisiä kuvilla sanojen sijaan silloin, kun sanat eivät ole olleet tarkoituksenmukaisia.

Ikoni on kuva, joka puhuu. Se ei ole pelkkää pyhien kirjojen kuvitusta, vaan se on kieli, jonka tulee vastata Raamatun ja jumalanpalvelustekstien sisältöä sekä julistaa pelastussanomaa niiden kautta.⁴⁵ Ikonin tulee olla yhteneväinen uskonnollisten kirjoitusten kanssa. Ristiriidattomuus varmistaa, että ikonin sanoma voi tulla ymmärrettäväksi. Ikonია ei voi olla olemassa ilman siihen liittyvää raamatullista tai liturgista tekstiä.⁴⁶

Ollakseen jumalanpalveluselämän erottamaton osa ikonin tulee kuvata vain niitä henkilöitä ja tapahtumia, jotka sisältyvät pyhiin kirjoituksiin ja jumalanpalvelusteksteihin. Sen on oltava myös esittämistavaltaan niiden kanssa yhteneväinen.⁴⁷

3.1 Ihmeitä tekevyydestä

Olemme tottuneet ajattelemaan, että on erikseen pyhä ja toisaalta epäpyhä.⁴⁸ Sanaa ihme käytetään monella tavalla. Länsimaisessa kulttuurissa termi ihme on esillä monilla kulttuurin osa-alueilla, kuten taiteessa, urheilussa, kaunokirjallisuudessa ja viihteessä sekä muussa massamediassa.⁴⁹

Ihmekertomukset kuuluvat kaikkiin uskontoihin.⁵⁰ Ihmeeksi kutsutaan esimerkiksi jotain tavallisesta arjesta poikkeavaa tilannetta, jonka aiheuttajana pidetään jumalallista armoa. Ihmeistä

⁴³ Huuhtanen-Somero 2003, 40.

⁴⁴ Freedberg 1984, 398.

⁴⁵ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 9-10.

⁴⁶ Merras 2014, 112.

⁴⁷ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 15.

⁴⁸ Kajannes 2011, 124.

⁴⁹ Savuoja 2007, 12.

⁵⁰ Miettinen 1990, 9.

puhuttaessa tarkoitetaan usein tapahtumaa, jota ei voida ymmärtää, eikä selittää, ja joka näyttää luonnonlakien vastaiselta.⁵¹

Ihme edellyttää jo määritelmänsä mukaan Jumalan tai jonkin jumalallisen voiman läsnäoloa, joten siitä on mahdotonta keskustella ilman suhdetta uskontoon.⁵² Näin voimme alkaa ymmärtää luontaista jumaluuden kiertoa ja elämän käsitystä.⁵³ Jumaluus kytkeytyy aina ihmeeseen ja tarvitaan jotain jumalallista voimaa, jotta ihme voi toteutua. Ihmeellisellä esineellä on tehokkuus, joka etenee.⁵⁴ Edetäkseen ihme tarvitsee jotain salaperäistä voimaa, jonka on tulkittu olevan uskonnollista alkuperää.

Esimerkiksi ihmeparantumiset kuuluvat kaikkiin uskontoihin.⁵⁵ Ihmeparanemisia kerrotaan tapahtuneen ikonienkin kautta. Raja toden ja tarun välillä voidaan vetää eri kohtaan.⁵⁶ Se mikä on toiselle todellinen ihme, voi toiselle olla vain tarua.

Ihmeet ovat kuuluneet aina länsimaiseen kulttuuriin antiikin ajoista lähtien, mutta viimeisen 2000 vuoden aikana Raamatun ja aivan erityisesti kristinuskon ansiosta.⁵⁷ Ihmeen tulkinta ja ymmärtäminen edellyttää monien tutkijoiden mielestä uskonnollista viitekehystä.⁵⁸

Ihmeitä tekevät ikonit ovat kirkolle hengellisiä aarteita.⁵⁹ Niiden arvo perustuu siihen sanomaan, minkä ihmeitä tekevät ikonit pitävät sisällään. Ortodoksien keskuudessa ihmeitä tekevien ikonien arvo on mittaamaton. Ihmeitä tekevien ikonien arvoa ei voi käsittää pelkästään rahallisesti.

Jumalanpalveluksessa voi olla läsnä sekä ihmeitä tekeviä ikoneja, että aivan tavallisia ikoneja. Ihmeitä tekevien ikonien välityksellä tapahtuneita ihmeiksi luokiteltavia tapahtumia pidetään yleisesti merkkeinä Jumalan rakkaudesta ihmiskuntaa kohtaan.

Ikonin tila on kauneuden läpäisemä ja täyttämä maailma.⁶⁰ Ikoni on eräänlaista kauneutta ja ihmeen mahdollisuus vielä lisää sen lumovoimaa. Ikonin pyhyys ei tarkoita sitä, että sen kauneuden pitäisi ilmaista eri kauneutta, kuin maailmassa läsnä oleva kauneus.⁶¹

---

⁵¹ Miettinen 1990, 15.

⁵² Seppälä & Seppälä 2001, 17.

⁵³ Freedberg 1984, 37.

⁵⁴ Freedberg 1984, 402.

⁵⁵ Seppälä & Seppälä 2001, 19.

⁵⁶ Räisänen 1989, 47.

⁵⁷ Seppälä & Seppälä 2001, 11.

⁵⁸ Seppälä & Seppälä 2001, 13-14.

⁵⁹ Arseni 2011, 9.

⁶⁰ Seppälä 2014, 50.

⁶¹ Seppälä 2014, 50.

Jumalan armon merkkinä ja armon toiminnan ilmenemismuotona ihme liittyy monien pyhien ihmisten elämään.⁶² Vain henkilöä tai mysteeriä voidaan kunnioittaa.⁶³ Ikoni saa ensimmäisessä tapauksessa auktoriteetinsa pyhän persoonan todellisesta esiintymisestä ja toisessa tapauksessa siitä, että hän on hoitanut tapahtuman oikein pelastushistoriassa.⁶⁴

Ikoneissa kuvattujen pyhien ihmisten ja tapahtumien valo on Jumalan aineetonta valoa, johon Jumalan armon puhdistama, pyhittävä ja kirkastama ihminen pääsee osallistumaan.⁶⁵

Kirkon opin mukaan itse ikoni ei kuitenkaan saa yhtään ihmettä aikaan, vaan se on vain Pyhän hengen ihmeitä tekevän toiminnan välikappale.⁶⁶ Ikoni vain antaa ikkunan, jonka kautta ihme välittyy ihmisten maailmaan. Ihme ei siis ole ikonin aineen suorittama, vaan se on Jumalan tapa kommunikoida ikonin välityksellä tavalla, joka sopii meidän rajalliselle käsityskyvyillemme.⁶⁷ Tämä perustuu empiiriseen tietämykseen siitä, miten asiat ovat.⁶⁸ Meidän ei tarvitse turvautua magian käsitteeseen selittääksemme sääntöjen mukaan tehtyjen kuvien tehokkuutta.⁶⁹

Ihmeitä tekevän ikonin kautta Jumalan armovoima ikään kuin tiivistyy rukoilevan ihmisen vastaanotettavaksi.⁷⁰ Ihmiset katsovat Jumalan puhuvan ikonien kautta ja kokevat ikonin edessä usein olevansa lähempänä Jumalaa. Samalla he voivat tuntea Jumalan rakkauden välittyvän elämäänsä, kun he rukoilevat ikonin avulla. Sen lisäksi, että ihminen kantaa kumarrusta ikoniin kuvatulle henkilölle, saattaa kuvauksen kohde myös kommunikoida ihmisen kanssa.⁷¹ Tähän perustuu myös ikonin ihmeitä tekevä voima.⁷² Ikonilla voi näin ollen sanoa olevan kykyä toimia viestin välittäjänä ihmisen ja Jumalan välillä.

Ihmeitä tekevän ikonin edessä rukoileva ihminen keskittyy rukoukseensa erityisen intensiivisesti, jolloin rukoilija on hengellisen energiakentän keskiössä.⁷³ Sitä, miten ikonin tekemä ja ikonin kautta tapahtuva ihme täsmälleen ottaen oikein toimii, ihmettä rukoilevan ja apua pyytävän ihmisen kohdalla, emme voi tietää täsmällisesti, sillä se on meiltä ihmisiltä salattu mysteeri.

---

⁶² Sokratilin 2011, 27.

⁶³ Belting 1994, 30.

⁶⁴ Belting 1994, 30.

⁶⁵ Viström 2013, 9.

⁶⁶ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 96.

⁶⁷ Ksenofontoslainen 2017, 13.

⁶⁸ Freedberg 1984, 276.

⁶⁹ Freedberg 1984, 276.

⁷⁰ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 96.

⁷¹ Ksenofontoslainen 2017, 13.

⁷² Ksenofontoslainen 2017, 13.

⁷³ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 96.

Kenties kaikkia maailmaan salaisuuksia ei ihmisen tarvitsekaan tietää. Liiallisen tiedon kantaminen sielussaan voi käydä raskaaksi taakaksi ihmiselle. Ehkäpä ihmeitä tekevillä ikoneilla on oikeus pitää mysteerinsä omana tietona, eikä vähäisellä ymmärryksellä varustetun ihmisten tarvitse siihen tietoisuuttaan edes ulottaa.

Selitykseksi ikonien ihmeitä tekevälle voimalle on esitetty niitä olosuhteita, joissa ikoni on maalattu.⁷⁴ Ikään kuin pyhyys olisi tarttunut ikonin materiaaliin jostain ulkopuolelta. Ikoneja on maalattu toisinaan tilanteissa, joissa on katsottu olevan pyhyyttä.⁷⁵ Esimerkiksi, jos maalaamisen yhteydessä on luettu hymniä Neitsyt Marialle, on pyhyiden on tulkittu tarttuneen maalauksen alla olevaan ikoniin.⁷⁶ Pyhyiden tavoittaminen kuuluu ikonimaalarin rooliin. Hänen tehtävänä on välittää valoa pimeyteen.⁷⁷

3.2 Roomalaiskatolilainen ja ortodoksinen ihme-käsitys

Kristillinen kirkko jakautui roomalaiskatoliseksi ja ortodoksiseksi kirkoksi vuonna 1054.⁷⁸

Roomalaiskatoliselle ja ortodoksiselle kirkolle yhteistä ovat raamattu, juhlapyhät, saarna kansan kielellä, 7 sakramenttia, pyhiinvaellukset, luostarit ja ikonit. Eroavaisuuksiin on olleet syynä kiistat kirkon johtajista, kulttuurierot, pitkät maantieteelliset välimatkat ja kielierot sekä uskontunnustuksen muotoilu.

Usko pyhiin ja ihmeisiin sekä Neitsyt Marian keskeinen asema kirkon piirissä ovat yhteisiä piirteitä ortodoksiselle- ja roomalaiskatoliselle kirkolle. Marian tärkeä rooli kirkkotaiteessa johtuu hänen erityisen kunnioitetusta asemastaan ortodoksisessa ja roomalaiskatolisessa kirkossa.⁷⁹ Kunnioitus, joka häneen kohdistuu, johtuu taas siitä, että hän oli Jumalan äiti.⁸⁰

Ortodoksinen ihmeitä tekevä ikoni ei juurikaan poikkea katolisesta ihmeitä tekevästä ikonista siinä mielessä, että molemmissa uskonnoissa ikonin kautta katsotaan tapahtuvan ihmeitä.

Käsitykseen ihmeistä kuuluu myös oletus, että jotkut uskonnolliset henkilöt voivat saada aikaan ihmeitä. Katolilaisuudessa henkilö voidaan julistaa pyhimykseksi, mutta yhtä lailla myös ortodoksisuudessa henkilöä voidaan alkaa pitämään pyhänä.

⁷⁴ Ksenofontoslainen 2017, 14.

⁷⁵ Ksenofontoslainen 2017, 14.

⁷⁶ Ksenofontoslainen 2017, 14.

⁷⁷ Vikström 2013, 17.

⁷⁸ Kasala & Lehmuskoski 2007, 52.

⁷⁹ Stemp 2011, 86.

⁸⁰ Stemp 2011, 86.

Suomalaisten ihmeitä tekevien ikoneiden osalta katolilaisuus on vaikuttanut vain munkki Alipin maalaamaan Valamon Jumalanäidin ikoniin, jonka tapa esittää Jumalanäitiä on ortodoksisessa perinteessä ristiriitainen ja ikonin Kristus-lapsen käsissä olevan valtakunnan omenan juuret ovat katolilaisuudessa.⁸¹

4. Suomalaiset ihmeitä tekevät ikonit

Kansanrakentamisen piirissä syntyneet ikonit ovat anonyymejä.⁸² Niiden tekijää ei siis yleensä tiedetä. Nykyisin luterilaisuuden ja ortodoksisuuden välillä ei juuri huomattavia jännitteitä ole, vaan ortodoksiudesta on tullut niin suosittua, että siihen on jo käännyttäisiä. Tämä on vaikuttanut siihen, että ikoneihinkin suhtaudutaan aiempaa suopeammin ja ikonimaalauksesta on tullut suosittua.

Suomalainen ortodoksinen maailma pitää tällä hetkellä sisällään kaiken kaikkiaan kuusi virallisella määritelmällä ihmeitä tekeväksi luokiteltua ikonia. Jokaisella näistä ikoneista on olemassa oma historiansa ja tarinansa, joille yhteistä on vain se, että niihin liittyy jotain, mitä on luokiteltu ihmeeksi.

Toinen yhteinen piirre ikoneille on se, että kaikki ne ovat Jumalanäidin ikoneja, ikään kuin tämä olisi Jumalanäidin tapa saada äänensä kuuluviin ortodoksisessa kirkossa, joka ei hyväksy naispappeutta.

Ikonin täytyy selviytyä monenlaisesta arvioinnista ennen, kuin sen voi sanoa olevan ihmeitä tekevä ikoni. Pelkästään se, että joku väittää jonkun ikonin joskus tehneen jonkinlaisen ihmeen, ei pelkästään vielä riitä siihen, että ikoni saisi itselleen virallisen tunnustuksen ja aseman ihmeitä tekevänä ikonina.

Erään tiedon mukaan Suomessa virallinen ihmeitä tekeväksi toteaminen on ikonien osalta tapahtunut tähän mennessä piispainkokouksessa.⁸³ On oletettu, että tarvitaan arvovaltainen raati tekemään päätös siitä milloin ikoni on ihmeitä tekevä. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, vaan ikoneita ei julista ihmeitä tekeviksi piispainkokous, eikä mikään muukaan toimielin, vaan niiden

---

⁸¹ Sokratilin 2011, 32

⁸² Kemppi 2016, 32.

⁸³ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 97.

ihmeitä tekevä luonne ilmenee uskovilla ajan kanssa aivan samoin, kuin kanonisoitavien pyhyyskin jonka kanonisointiprosessi vain vahvistaa.⁸⁴

Suomessa olevien ihmeitä tekevien ikoneiden määrä, on kuitenkin huomattavan pieni, siihen nähden kuinka paljon ikoneja maasta nykyisellään löytyy. Ihmeitä tekevien ikonien määrä voisi olla suurempikin.

Suomessa ikonia ei koskaan julisteta ihmeitä tekeväksi ikoniksi ilman harkintaa ja kunnan perusteita, vaan asioita mietitään kunnolla ennen, kuin päätetään, että jokin ikoni on ihmeitä tekevää lajia.

Kansainvälisesti arvioituna ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaoppista tapaa, jolla on päätetty jonkun ikonin olevan ihmeitä tekevä. Uuden ikonin ihmeitä tekevän ominaisuuden virallinen toteaminen on tapahtunut ajasta ja kohteena olevasta maasta riippuen monin eri tavoin: se on tapahtunut yleensä kahden kirkonmiehen todistuksen, kirkollisen komission, piispan arvioinnin tai paikallisen seurakunnan pitkäaikaisen käytännön perusteella.⁸⁵

4.1. Konevitsan Jumalanäiti

Kuva 1.

Teoksen materiaaliset tiedot

Konevitsan Jumalanäidin ikoni on Suomen tunnetuin ihmeitä tekevä ikoni. Se on samalla Suomessa olevista ihmeitä tekevistä ikoneista, myös omalta historialliselta taustaltaan merkittävin ikoni ja suomen ortodoksisen kirkon tärkein kulttikuva.⁸⁶ Konevitsan Jumalanäidin ikonin historiaan liittyy varsin monenlaisia vaihteita ja se on samalla myös Suomessa eniten tutkittu ihmeitä tekevien ikoneiden joukossa. Siitä on tehty väitöskirja Aune Jääskisen toimesta. Sitä, kuka ikonin alkuperäinen maalaaja oli, ei tutkimuksista huolimatta edelleenkään tiedetä.

Alkuperän ajoittaminen Konevitsan Jumalanäidin ikonin kohdalla ei ole ollut yrityksestä huolimatta mitenkään ongelmatonta, eikä ikonin iästä ole saatu täyttä selvyyttä. Aune Jääskinen on vuoden 1971 tekemässä väitöskirjassaan ajoittanut Konevitsan Jumalanäidin ikonin bysanttilais-italialaiseen

⁸⁴ Hattunen 2019.

⁸⁵ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 97.

⁸⁶ Jääskinen 1973, 34.

kuvatyyppiin yhdistämänsä ikonin aikaisintaan 1400-luvulle, mutta todennäköisemmin kuitenkin 1500-luvulle.⁸⁷

Alkuperäisen ikonin on oletettu tuhoutuneen, tosin toisaalta nykykäsityksen mukaan ikoni saattaisi kuitenkin olla mahdollisesti peräisin jo 1300-luvulta ja näin ollen se olisi alkuperäinen.⁸⁸ 1300-luvun kilvoittelun hengellinen keskus oli Bysantissa ja erikoisesti pyhällä Athosvuorella, jossa hengellistä elämää leimasi hiljaisen hesykastisen eli sydämen rukousperinteen huippukausi.⁸⁹ Alkuperäisyys toisi hiukan lisää Konevitsan Jumalanäidin ikonin tarinaan, mutta ei se ole varsinaisesti välttämätöntä, koska ikonia kunnioitetaan jo joka tapauksessa. Sitä myös pidetään ihmeitä tekevänä. Konevitsan Jumalanäidin ikonin kääntöpuolella oleva Käsittätehty Kristus-ikoni on ajoitettu 1500-luvulle.⁹⁰ Se edustaa historialliselta taustaltaan Moskovalaisen koulukunnan työtä.⁹¹

Konevitsan Jumalanäidin ikonilla on myös ollut historiansa aikana monta erilaista nimeä. Konevitsan Jumalanäidin ikoni tunnettiin ensin alkujaan Pyhän vuoren ikonina, minkä jälkeen sitä kuitenkin alettiin kuitenkin kutsumaan Kyyhkysikoniksi, koska Kristuksen käteen on kuvattu jaloistaan punaisella langalla sidottu kyyhkynen.⁹²

Lintu on tulkittu nimenomaan kyyhkyseksi, koska Jeesus-lapsen mukana temppeliin tuotiin uhrilahjoja, jotka olivat kyyhkysiä.⁹³ Eläinten uhraaminen ei ole erityisen ihastuttava tapa, mutta se on kuulunut erilaisiin kulttuureihin aikojen saatossa. Jos erotamme eläimet etiikasta, erotamme etiikan elämästä.⁹⁴ Kristinusko oli kuitenkin ensimmäinen kansanliike, joka suoranaisesti vastusti eläinuhreja muuttaen eläinten aseman ja luonteen.⁹⁵ Siitä voisi päätellä, että kristinusko on ollut edellä aikaansa. Monet idänkirkon opettajat muistuttavat, että ihminen on yksi eläimistä.⁹⁶ Kristinusko aloitti vielä tänä päivänäkin jatkuvan taistelun eläinten oikeuksien puolesta.

Ikonissa esiintyvän linnun on tulkittu viittaavaan keskiaikaisen filosofin ja teologin Anselm Canterburylaisen teksteihin, joissa lintu on kahlitun sielun symboli, jonka Kristus voi vapauttaa.⁹⁷ Linnun kyky lentää nostaa usein ihmisten mieliin vapauden. Kristillisessä kuvataiteessa linnulle on

⁸⁷ Jääskinen 1990, 48.

⁸⁸ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 120.

⁸⁹ Sasaki 1983, 114.

⁹⁰ Jakovleva 2009, 60.

⁹¹ Jakovleva 2009, 61.

⁹² Arseni 2011, 12.

⁹³ Jääskinen 2004, 30.

⁹⁴ Laitila 2007, 190.

⁹⁵ Seppälä 2014, 9.

⁹⁶ Huttunen 2007, 69.

⁹⁷ Hietainen 2017, 74.

annettu monenlaisia rooleja ja symboleja ja jaloistaan sidottu lintu on selitetty synnin kahlitseman sielun vertauskuvaksi.⁹⁸ Sen, minkä on katsottu olevan syntiä, on katsottu myös kahlitsevan ihmisen sielua.

Lopulta, vuodesta 1798 lähtien ikoni on tunnettu Konevitsan Jumalanäiti- nimellä.⁹⁹ Ilmeisesti Konevitsan Jumalanäidin ikonin lopulliseksi nimeksi jäänyt nimitys muovautui sen luostarin nimen mukaan, jossa ikoni tuohon aikaan vielä sijaitsi. Vuoden 1641 Pyhän Kolminaisuuden-Sergei Radozilaisen luostarin luettelossa se on mainittu nimellä Konevitsan Kaikkein Pyhimmän Jumalanäidin ikoni.¹⁰⁰

Ikonityypiltään Konevitsan Jumalanäidin ikoni edustaa hodigitriaa, mutta siinä on esikuvastaan poikkeavia piirteitä, kuten se, että Kristus-lapsen pää on kääntynyt pois päin katsojasta ja samalla äidistään.¹⁰¹ Konevitsan Jumalanäidin ikoni ei ole aivan täysin esikuvansa mukainen. Kristus-lapsen oikea käsi ei myöskään ole siunausasennossa, vaan pitelee lintulankaa ja vasemmassa kädessä näkyy lintu.¹⁰²

Vaatteiden väritkin ovat Konevitsan Jumalanäidin ikonissa hiukan erilaisia, kuin ne tavallisesti ovat tällaisissa ikoneissa. Jumalanäidin alus- ja päällysvaateen tavalliset värit ovat ikonissa vaihtuneet keskenään, niin että kitoni on punainen ja mafori tummansininen ja valkea pääliina ulottuu rinnan ylitse olkapäille.¹⁰³ Maforin alkuperäinen ultramariininsininen oli harvinainen Venäjän keskiaikaisessa ikonografiassa, mutta sitäkin yleisempiä siniset maforit olivat Italian ja Bysantin Maria-kuvissa.¹⁰⁴ Tästä on päätelty, että ikonin esikuva saattoi olla Rooman Museo di Palazzo Veneziaassa nykyisin sijaitseva Sterbinin triptyykki, joka vastaa asennon ja yksityiskohtien puolesta Konevitsan Jumalanäidin ikonia.¹⁰⁵ Näin ollen tähän ikoniin liittyvä tarina sivuaa esikuvakseen katsotun triptyykin puolesta Roomaa.

Ikoni on sikäläkin erikoistapaus, että kaksipuoleisen ikonin molemmat puolet, Jumalanäiti ja kääntöpuolen Kristus Käsittätehty katsotaan tasavertaisiksi ja näin ollen kunnioitettavana on yhtä aikaa kaksi ikonia.¹⁰⁶ Sellainen ei ole ikonien osalta kovinkaan yleistä. Ikonin värimaailman ja

⁹⁸ Jääskinen 2004, 29.

⁹⁹ Arseni 2011, 12.

¹⁰⁰ Mäkinen 2014, 159.

¹⁰¹ Flinckenberg-Gluskoff 2015, 119-120.

¹⁰² Flinckenberg-Gluskoff 2015, 119.-120.

¹⁰³ Flinckenberg-Gluskoff 2015, 120.

¹⁰⁴ Hietainen 2017, 73.

¹⁰⁵ Hietainen 2017, 73.

¹⁰⁶ Hietainen 2017, 73.

tyylin perusteella Kristus Käsittätehdy on arvioitu olevan Moskovalaisen koulukunnan työ 1560-luvulta.¹⁰⁷

Materiaaliltaan ikoni on lehtipuuta pohjan ollessa 47-50 mm leveä ja 30 mm paksu.¹⁰⁸ Mittaa ikonilla on 43.5x32.5 cm.¹⁰⁹ Kyseessä on temperalla tehty maalaus.¹¹⁰ Pyhänjäännöstä Konevitsan Jumalanäidin ikonissa ei ole, mutta ortodoksisen uskonkäsityksen mukaan myös itse ikonit voivat olla termin laajemman merkityksen mukaisesti pyhänjäännöksiä niissä tapauksissa, joissa ikonin kautta on tapahtunut Jumalan armovoiman vaikutuksesta ihmeitä.¹¹¹ Konevitsan Jumalanäidin ikonin voi näin ollen katsoa tavallaan kuuluvaksi pyhänjäännösten joukkoon. Valamon luostarissa, Heinävedellä, on tämän ihmeitä tekevän ikonin kotipaikka.

Merkinnät edestä ja takaa

Muistojuhlaa, joka määrättiin vuonna 1794, vietetään Konevitsan Jumalanäidin ikonin osalta ortodoksisessa kirkossa loppukesästä 10.7.¹¹² Ikonin juhlapäivä ei tullut tyhjästä, vaan silläkin on omanlaisensa tarina. Ikonin juhlapäivä on määrätynyt Venäläisten ja Ruotsalaisten välisestä sotaihmeestä, joka tapahtui vuonna 1576, mutta jonka yksityiskohtia ei kuitenkaan tunneta.¹¹³ Sotatapahtuman muistopäivä on merkitty nykyisen Konevitsan Jumalanäidin ikonin alareunaan, josta se on sitten otettu yksityiseen venäläiseen kalenteriin 1790-luvulla.¹¹⁴ Teksti kuuluu suomennettuna seuraavasti: Konevitsan kaikkein pyhimmän Jumalansynnyttäjän ihmeitä tekevän kuvan ilmestyksen muistojuhlaa vietetään heinäkuun 10. päivänä.¹¹⁵ Teksti siis ilmoittaa kuivakkaan sävyyn tiedotusluontoisesti ikonin oman muistopäivän. Ikonin kehyslaudan alareunassa on toinen teksti, jonka sisältö kuuluu: ”puhdistettu 21. joulukuuta 1888”.¹¹⁶

Konevitsan Jumalanäidin ikonin riisa koostuu hopeasta, helmistä ja korukivistä ja se on valmistettu 1790-luvulla.¹¹⁷ Toinen tieto väittää, että valmistus olisi tapahtunut 1893 Pietarissa Konevitsan

---

¹⁰⁷ Mäkinen 2014, 161.

¹⁰⁸ Jääskinen 1971, 22.

¹⁰⁹ Jääskinen 1971, 23.

¹¹⁰ Jääskinen 2003, 56.

¹¹¹ Mäkinen 2014, 159.

¹¹² Sokratilin 2011, 35.

¹¹³ Jääskinen 2003, 11.

¹¹⁴ Jääskinen 2003, 11.

¹¹⁵ Jääskinen 1990, 51.

¹¹⁶ Mäkinen 2014, 159.

¹¹⁷ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 123.

luostarin täyttäessä 500 vuotta, jolloin helmet ja jalokivet siirrettiin vanhemmasta riisasta uuteen.¹¹⁸ Helmet ja jalokivet saatiin riisaan lahjoituksena.¹¹⁹

Riisan kääntöpuolelle on ikonin tavoin kuvattu Kristus käsittä tehty.¹²⁰ Riisa on lahjoitettu kiitollisuutena ikonin välityksellä tapahtuneista parantumisihmeistä.¹²¹ Riisan lahjoittaminen on ortodoksisessa maailmassa yksi tapa osoittaa kiitollisuutensa silloin, kun kiitollisuuden kohde on ikoni. Ikonin päällä Riisa oli aina 1970-luvulle saakka.¹²² Se kuitenkin jäi pois ikonin matkasta. Riisa sijaitsee nykyään Ortodoksisessa kirkkomuseossa Kuopiossa.¹²³ Sinne se sijoitettiin ikonin konservoinnin yhteydessä.¹²⁴

Aiheen alkuperäisyyden aste

Ikoni ja sen kääntöpuolella oleva kuva on konservoitu Venäjällä Moskovassa Yleisliittolaisessa tieteellis-teknisessä museaalisten taidekalleuksien konservoinnin ja restauroinnin keskuslaboratoriossa.¹²⁵ Konservointi antoi ikoniin hiukan toisenlaista näkökulmaa. Konservoinnissa ikonista löydettiin kyllä eri-ikäisiä maalauskerroksia, mutta perussommittelu näyttää pysyneen samana.¹²⁶

Se, mihin Konevitsan Jumalanäidin ikoni pohjautuu, ei sinällään näytä varsinaisesti muuttuneen miksiäkään ajan kuluessa. Alkuperäinen kuva ei kuitenkaan ollut kokonaan konservoitavissa esiin, sillä se oli erityisesti Jumalanäidin kasvojen osalta vahingoittunut tai poistettu uusittaessa ikonin kuvapintaa.¹²⁷ Konevitsan Jumalanäidin ikonin kultaus ja ornamentti ovat tutkimusten mukaan myöhäisempää työtä.¹²⁸

Koko historiansa aikana Konevitsan Jumalanäidin ikoni ei ole näyttänyt aivan siltä, miltä se näyttää nykypäivänä. Ikoni on kokenut historiansa aikana joitakin uusintamaalauksia, joissa siihen on tullut erilaisia muutoksia.¹²⁹ Niissä kohdin, joissa päällimmäiset värikerrokset ovat kuluneet, voi nähdä alkuperäiset mustat piirustusviivat.¹³⁰ Ne eivät ole hävinneet minnekään, vaikka aikaa on kulunut.

¹¹⁸ Hietainen 2017, 75.

¹¹⁹ Jääskinen 1973, 35.

¹²⁰ Hietainen 2017, 75.

¹²¹ Sergei 2007, 3.

¹²² Mäkinen 2014, 161.

¹²³ Sergei 2007, 3.

¹²⁴ Mäkinen 2014, 161.

¹²⁵ Jääskinen 1990, 50.

¹²⁶ Jääskinen 1990, 50.

¹²⁷ Jääskinen 1990, 48.

¹²⁸ Mäkinen 2014, 159.

¹²⁹ Jääskinen 1990, 50.

¹³⁰ Aldosina 2006, 68.

Ikonin värikerrokset ovat eri-ikäisiä, koska vaurioita ja tyyliä on korjailtu moneen kertaan vuosisatojen kuluessa.¹³¹

Päällemaalauksia on muun muassa 1800-luvulta, mutta 1969-1970 restauroinnissa ikoni palautettiin sittemmin alkuperäisen sommitelman mukaiseksi.¹³² Kuva voi muuttua ajan mukana, mutta ikoneiden kohdalla se, mikä on alkuperäistä, on tärkeämpää, joten alkuperäisyyteen palattiin restauroinnin myötä. Jumalanäidin mantelinmuotoiset, raskasluomiset silmät poistettiin ja Kristus-lapsen kädessä olleet kaksi kyyhkystä palautettiin alkuperäisen version mukaisesti yhdeksi kyyhköseksi.¹³³

Aiheen sanallinen kuvaus

Konevitsan Jumalanäidin ikonia ympäröi kullan sävyt, joista ikonin reunukset ja sen koko tausta Jumalanäidin takaa koostuvat. Vyötäröstä ylöspäin kuvattu Jumalanäiti on pukeutunut tumman sinisenmustaan viittaan, jossa on myös pään alueella ja kaulalla, kasvojen ympärillä jonkin verran valkoista, ruskealla väritettyä ja puna-valkoruudullista pientä kuviointia. Kasvojen valkoinen reunus muistuttaa väriykseltään morsiusshuntua.

Jumalanäiti kannattelee sylissään ruskeaan ja valkeaan verhoutunutta pientä Jeesus-lasta, jota kohti on luonut katseensa. Jeesus-lapsen kädessä on pikkuinen valkoinen kyyhkynen. Jumalanäiti on kohdistanut katseensa lapseensa, mutta paljaspäinen Jeesus-lapsi katsoo alas kohti kädessään olevaa kyyhkystä, pois päin Jumalanäidistä. Jumalanäidillä ja Jeesus-lapsella on hennosti ristikkomaisella kuviolla kuvioidut sädekehät päidensä ympärillä.

Historialliset vaiheet

Perimätiedon mukaan alkuperäisen ikonin toi tullessaan Laatokan Konevitsan luostarin perustaja, pyhittäjä Arseni, mukanaan Kreikan Athokselta jo vuonna 1393.¹³⁴ Tämä kerrotaan pyhittäjä Arsenin elämäkerrassa.¹³⁵ Sellaista tarinaa tästä ikonista yhä edelleenkin kerrotaan, vaikka se onkin sittemmin osoittautunut olevan pelkkää perimätietoa, joka on myöhemmissä tehdyissä tutkimuksissa osoitettu paikkansa pitämättömäksi. Kyseinen ikoni nimittäin todennäköisesti

¹³¹ Hietainen 2017, 73.

¹³² Hietainen 2017, 73.

¹³³ Hietainen 2017, 73.

¹³⁴ Jääskinen 1987, 10.

¹³⁵ Arseni 2011, 11.

tuhoutui tulipalossa tai sodissa.¹³⁶ Varmaa on asian suhteen vain se, että alkuperäinen ikoni on kadonnut.¹³⁷

Konevitsan Jumalanäidin kunnioittaminen ihmisten keskuudessa levisi ympäriinsä laajemmalle alueella pääasiassa pyhittäjä Arsenin kuoleman jälkeen, eli vuodesta 1447, eteenpäin kiinteänä osana hänen pyhittäjä Arsenin omaa kulttia.¹³⁸ Pyhittäjä Arsenin elämä muotoutui ortodoksisten ihmisten mielissä kultiksi ja hänen elämäänsä kytköksissä ollut Konevitsan Jumalanäidin ikoni sai siinä sivussa osansa huomiosta, mikä johtui varmastikin siitä, että ikonin kautta koettiin tapahtuvan ihmeitä.

Varhaisimmat kirjalliset maininnat Konevitsaan liittyvistä ikoneista löytyvät vuodelta 1554 ja Jumalanäidin ikonista 1600-luvulta.¹³⁹ 1500-luvun teksteissä ikonia ylistetään reliikiksi, joka korostaa luostarin ainutlaatuista merkitystä.¹⁴⁰ Luostarissa elämä kukoisti. Konevitsan luostari oli keskiajalla yksi Venäjän suurista kulttuurikeskuksista.¹⁴¹

Venäjällä Konevitsan Jumalanäidin ikonilla oli oma ihan erityinen asemansa. Paikalliseen venäläiseen kalenteriin ikonin juhla otettiin 1790-luvulla.¹⁴² Juhlapäivä vahvisti ikonin asemaa kunnioitettuna ikonina. Koko venäjän kirkossa ikonin juhlapäivää alettiin viettää pyhän synodin vahvistamana vuonna 1819.¹⁴³

Konevitsan luostarin Jumalanäidin ikonin kultin voimistuminen 1700-luvun lopulla, voimisti sen saamaa huomiota ja laajaa kunnioittamista Laatokan alueella ja Pietarissa 1800-luvulla ja aina 1900-luvun alkupuolelle.¹⁴⁴ Konevitsan luostari eli loistokauttaan samoihin aikoihin 1800-luvulla.¹⁴⁵ Laajamittainen huomio johti Konevitsan Jumalanäidin ikonin aseman vahvistumiseen ihmeitä tekevänä ikonina.

Sitten tuli kuitenkin sota, joka vaikutti merkittävästi Konevitsan Jumalanäidin ikonin kohtaloon ja tie vei kauas pois luostarista. Kun Konevitsan luostari vuonna 1940 evakuoitiin sodan jaloista, sieltä

---

¹³⁶ Hietainen 2017, 73.

¹³⁷ Jääskinen 1987, 10.

¹³⁸ Sipola 2011, 19.

¹³⁹ Mäkinen 2014, 159.

¹⁴⁰ Mäkinen 2014, 162.

¹⁴¹ Arseni 1993, 20.

¹⁴² Mäkinen 2014, 161.

¹⁴³ Mäkinen 2014, 161.

¹⁴⁴ Sipola 2011, 23.

¹⁴⁵ Kansanaho, 39, 1997.

evakkoon lähteneet munkit toivat Konevitsan Jumalanäidin ikonin tullessaan mukanaan Keski-Suomeen.¹⁴⁶ Kyseessä oli Keitelelen Hiekan tila.¹⁴⁷

Konevitsan Jumalanäidin ikoni siirtyi vuonna 1956 sieltä veljestön mukana Heinäveden Valamoon, jossa se sijoitettiin luostarin alakirkkoon eli nykyiseen vanhaan kirkkoon, josta se edelleen siirrettiin vuonna 1977 uuteen Kristuksen Kirkastumisen kirkkoon Konevitsalaiselle ikonille varattuun kappeliin.¹⁴⁸

Tiede kuitenkin muutti käsitystä Konevitsan Jumalanäidin ikonin taustoista. Aune Jääskisen vuonna 1971 tekemä väitöskirja *Thw Icon of the Virgin of Konevitsa. A Study of the "Dove Icon" and its Iconographical Background* kumosi ikoniin liittyvän vanhan legendan ja osoitti, että kysymyksessä ei ollutkaan alkuperäinen, pyhittäjä Arsenin tuoma ikoni, vaan pelkästään myöhäinen kopio alkuperäisestä ikonista.¹⁴⁹ Konevitsan Jumalanäidin ikoni sijoittuukin tämän tuloksen perusteella 1400-1500 luvuille, mutta se on kuitenkin tiettävästi vanhin säilynyt Konevitsan Jumalanäidin maalattu ikoni.¹⁵⁰

Vanhassa ortodoksisessa kulttuurissa ihmeitä tekevistä ikoneista on kuitenkin maalattu lukemattomia toisintoja ja alkuperäisen ikonin sanoman on käsitetty välittyvän myös niistä samalla tavalla.¹⁵¹ Kopio ei siis ole ihmeitä tekevien ortodoksisten ikonien maailmassa mikään paha juttu, vaan kopiolla voi olla täsmälleen sama merkitys, kuin alkuperäisellä ikonilla on ollut ja siinä katsotaan myös olevan samaa voimaa, kuin alkuperäisessä ikonissa on ollut. Kopiokin voi tehdä ihmeitä.

Konevitsan Jumalanäiti pitää sisällään enemmän, kuin mitä äkkiseltään päällepäin näyttäisi olevan. Onhan Jumalanäidin ikonin kääntöpuolella kuva Kristuksen käsittä tehdystä ikonista.¹⁵²

Tutkimuksesta huolimatta, syntynyt Konevitsan Jumalanäidin ikonia koskeva tieto on hiukan epäselvää ja jossain määrin ristiriitaista, mutta sellaisenaan sinällään varsin mielenkiintoista, koska sen mukaan meidän tuntemamme Konevitsan Jumalanäidin ikoni voisi sittenkin olla taustoiltaan se aito ja alkuperäinen. Kukaties ikoni katsoo tutkijaa kohti haluamatta paljastaa salaisuuttaan ja näin totuus jää jonnekin historian havinan peittoon. Ehkäpä Konevitsan Jumalanäidin ikonilla on oikeus salaperäisyyteensä.

¹⁴⁶ Mäkinen 2014, 161.

¹⁴⁷ Mäkinen 2014, 161.

¹⁴⁸ Mäkinen 2014, 162.

¹⁴⁹ Husso 2011, 205-206.

¹⁵⁰ Hietainen 2017, 73.

¹⁵¹ Husso 2011, 206.

¹⁵² Jääskinen 1990, 50.

Nykyään Konevitsan Jumalanäidin ikoni sijaitsee näkyvällä paikalla Heinäveden Valamon luostarin pääkirkon ikonostaasissa.¹⁵³ Se on kuitenkin tehnyt sieltä matkoja maailmalle, ikään kuin sitä olisi kutsuttu käymään aina jossakin. Ikonit voivat tehdä matkoja pois kotoaan silloin, kun siihen on tarvetta. Se kuuluu niiden elämäntehtävään.

Konevitsan Jumalanäidin ikoni vieraili vuonna 2006 alkuperäisellä paikallaan Konevitsan luostarissa Jumalansyntyttäjän syntymän pääkirkossa.¹⁵⁴ Turvallisuustoimet vierailun aikana olivat erityisen korkeat.¹⁵⁵ Ikoni on kirkolle korvaamattoman arvokas, joten se on ymmärrettävää. Ikonia kuljetettiin miliisisaattueessa.¹⁵⁶ Paluumatkalla ikoni vieraili myös Priozerskissa eli entisessä Käkisalmessa ja Sapjonojessa eli entisessä Sakkolassa, jonka jälkeen ikonin viimeinen pysähdyspaikka Venäjän puolella oli vielä Viipurissa.¹⁵⁷ Suomen puolella ikoni vieraili vielä matkansa aikana Imatralla Pyhän Nikolaoksen kirkossa.¹⁵⁸ Suomen puolella oli pelkoja ikonin jäämisestä Venäjälle.¹⁵⁹ Ikoni kuitenkin palasi turvallisesti takaisin rajan taakse tehdyn matkansa jälkeen.

Vuonna 2017 ikoni vieraili vielä Viipurissa Viipurin hiippakunnan 125-vuotisjuhlien kunniaksi.¹⁶⁰ Siellä se sijoitettiin Kristuksen kirkastumisen katedraaliin ja ikonin suojana oli sen oma teräskehysinen panssarilasia oleva kiota, jonka sisälle on luotu ikonille ihanteellinen mikroilmasto.¹⁶¹

Raportoidut ihmeet

Konevitsan Jumalanäidin ikonin kautta koettuja ihmeiksi luokiteltuja tapahtumia on yleisessä tiedossa useampia. Ensimmäinen tapahtuneista ihmeistä oli luostarin pelastuminen Konevitsan Jumalanäidin ikonille osoitettujen rukousten avulla, vuonna 1573 tapahtuneelta ruotsalaisten hyökkäykseltä.¹⁶² Tieto perustuu perimätietoon, eikä ikoniin liittyvistä ihmeistä ole kirjallisia merkintöjä ennen, kuin varhaisella 1700-luvulla.¹⁶³

---

¹⁵³ Mäkinen 2014, 162.

¹⁵⁴ Sergei 2007, 3.

¹⁵⁵ Pavinskij 2006, 4.

¹⁵⁶ Yle 2006.

¹⁵⁷ Pavinskij 2006, 11-12.

¹⁵⁸ Tynkkynen 2006, 13.

¹⁵⁹ Yle 2006.

¹⁶⁰ Hattunen 2017.

¹⁶¹ Päivänlehti 2017.

¹⁶² Flinckenberg-Glushkoff 2015, 119.

¹⁶³ Hietainen 2017, 74.

Toinen ihmeellinen tapahtumasarja syntyi vuonna 1610 ruotsalaisten sotajoukkojen aiheuttaman Derevjanitsan luostariin Novgorogin alueelle suuntautuneen paon jälkeen, kun ikoni teki paluuta takaisin Konevitsan luostariin vuonna 1788, jolloin paluumatkan aikana Pietarissa riehui tulipalojen sarja, joka saatiin taltutettua, vasta kun ikonin kanssa toimitettiin ristisaatto.¹⁶⁴ Tämän seurauksena kauppiat rakensivat kiitollisuudesta luostarille kaupunkiedustuston.¹⁶⁵ Samalta ajalta on raportoitu parantamishmeitä Pietarista, ajalta ennen vuotta 1799, ajoittuneen ikonin paluun Novgorodista Konevitsaan, jolloin ikoni sai näiden seurauksena suojakseen myös Pietarilaisten kauppiaiden lahjoittamana kullatun hopeariisan.¹⁶⁶ Kyseessä oli useat muun muassa sokeuden parantumiseen liittyvät ihmeet.¹⁶⁷

Kolmas ja laajemmin tunnettu kuvaus ihmeeparantumisesta on vuodelta 1912, kun Darja Batrakova parantui kohtauksista, joihin liittyi osittainen halvaantuminen.¹⁶⁸ Silminnäkiäjät vakuuttivat vuonna 1916 ripissä parantumisen pysyväksi.¹⁶⁹

Neljäs ikonin kautta tapahtunut ihme on ollut Keiteleen evakkovaiheeseen ajoittunut luostarin päärakennuksen pelastuminen siellä riehuvalla tulipalolta vuonna 1953.¹⁷⁰ Navetassa ilman kahleita roihunnut palo uhkasi siirtyä tuulen mukana luostarin päärakennukseen, jolloin paikalla ollut pappismunkki toimitti rukouspalveluksen Jumalanäidille kantaen ihmeitä tekevää ikonia edestakaisin näiden kahden rakennuksen välissä.¹⁷¹ Näin liekeissä ollut päärakennus lopulta pelastui palolta.¹⁷²

Konevitsan Jumalanäidin ikonin kautta kerrotaan myös ilmenneen jonkin verran erilaisia paranemishmeitä.¹⁷³ Tapahtuneiksi ihmeiksi luokitellut asiat eivät näytä loppuneen Konevitsan Jumalanäidin osalta. Parantumishmeitä on tapahtunut myös sinä aikana, kun ikoni on ollut Heinäveden Valamon luostarissa.¹⁷⁴ Valamon luostarin igumeni Sergei on vahvistanut asian olevan näin.¹⁷⁵ Kyseessä on ollut ainakin parantuminen kroonisesta hermosärystä, lapsettomuudesta ja

---

¹⁶⁴ Sergei 2007, 3.

¹⁶⁵ Sergei 2007, 3.

¹⁶⁶ Arseni 2011, 12.

¹⁶⁷ Hietainen 2017, 75.

¹⁶⁸ Mäkinen 2014, 162.

¹⁶⁹ Mäkinen 2014, 162.

¹⁷⁰ Arseni 2011, 12.

¹⁷¹ Arseni 2011, 12.

¹⁷² Arseni 2011, 12.

¹⁷³ Jääskinen 2003, 12.

¹⁷⁴ Arseni 2008, 56.

¹⁷⁵ Hietainen 2017, 75.

auto-onnettomuuden aiheuttamista vammoista.¹⁷⁶ Ihmeiden joukossa on esiintynyt myös pääsyä eroon huumeongelmasta.¹⁷⁷

4.2. Valamon Jumalanäiti

Kuva 2.

Teoksen materiaaliset tiedot

Valamon Jumalanäidin ikoni on sikäläkin poikkeuksellinen ihmeitä tekevien ikonien joukossa, että sen tarkka syntymäpaikka, syntymäaika ja ikonin tekijäkin on tiedossa: ikonin maalasi vuonna 1878 Laatokan Valamossa luostarissa tuolloin oleskellut nuorimies, joka oli nimeltään alkuperäiseltä Aleksei Konstantinov.¹⁷⁸ Hänet tunnettiin sittemmin myöhemmin luostariin siirtymisen ja munkiksi vihkimisensä jälkeen nimellä munkki Alipi.¹⁷⁹ Tämä ikoni jäi jäljelle muistutukseksi munkki Alipin elämästä ja munkin käsissä olevista taidoista.

Muuta nimeä, kuin Valamon Jumalanäiti, ikoni ei ole tiettävästi kuljettanut historiansa aikana mukanaan.

Valamon luostarin perustaminen on ajoitettu toisen määritelmän mukaan 1100-luvun puoliväliin, toinen tulos kertoo sen luostarin perustamisen tapahtuneen 1329.¹⁸⁰ Joka tapauksessa tämän jälkeen luostarin suojissa on elänyt ja tehnyt työtään paljon ikonimaalareita, joiden joukossa on ollut taitavia ikonitaiteen tekijöitä.

Munkki Alipi oli niin ikään myös toimenkuvaltaan Valamon luostarin ikonimaalari. 1800-luvun lopulla Valamon luostarissa oli useampia mestarillisia ikonimaalareita ja munkki Alipi oli yksi heistä.¹⁸¹ Alipi oli vain yksi muista, mutta oli lopulta se, joka erottui joukosta. Paine kirjoittaa historia mainettaan kasvattavalle luostarille oli tuolloin kova.¹⁸² Luostarin mainetta kasvatti myös se, että sieltä löytyi ikoneja, joilla alkoi olla mainetta.

Ilmeisesti munkki Alipi oli saanut akateemista maalausopetusta jo ennen tuloaan luostariin.¹⁸³

Akateemisen koulutuksen vaikutus näkyi hänen käden jäljessään. Valamon luostariin Alipi saapui

¹⁷⁶ Hietainen 2017, 75.

¹⁷⁷ Yle 2006.

¹⁷⁸ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 125.

¹⁷⁹ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 125.

¹⁸⁰ Kansanaho 1997, 18

¹⁸¹ Piironen 1977, 39.

¹⁸² Parppe 2010, 6.

¹⁸³ Tuovinen 2004, 23.

vuonna 1875 ja herätti jo pian huomiota monipuolisella lahjakkuudellaan.¹⁸⁴ Lahjakkaita ikonimaalareita oli Valamon luostarissa tuolloin toki muitakin, mutta heistä vain munkki Alipin nimi on jäänyt ihmeitä tekevien ikoneiden osalta historiaan.

Munkki Alipi tunnetaan ja muistetaan parhaiten nimenomaan siitä, että juuri hän tuli maalanneeksi Valamon Jumalanäidin ikonin. Valamon Jumalanäidin ikoni on munkki Alipin tekemistä töistä ehdottomasti tunnetuin.

Mikään ei ole saanut niin paljon huomiota, kuin ikonostaasin historiallinen kehitys.¹⁸⁵ Ihmeitä tekevien ikonien joukosta Valamon Jumalanäiti on ainoa, jonka oletetaan kuuluneen ikonostaasiin. Ilmeisesti munkki Alipi loi tämän suurikokoisen ikonin alunperin juuri ikonostaasia varten.¹⁸⁶ Tämä on päätelty siitä, että sen pariin tehtiin vastaavanlainen ja –kokoinen Kristusta esittävä ikoni.¹⁸⁷

Valamon Jumalanäidin ikoni on se verran kookas (mitoiltaan 132 cm x 79,5 cm), että sen voi olettaa olevan jo kokonsa puolesta alkujaan tarkoitettu kaunistukseksi nimenomaan ikonostaasiin.

Ikonostaasi on ortodoksisessa kirkossa alttarin ja kirkon erottava seinä, johon on asetettu ikoneja, jotka ovat yleensä rakenteiltaan suurikokoisia. Ikonostaasi on yleensä ovea vastapäätä oleva seinä, joka on ennen alttaria ja johon ihminen ovesta tullessaan kiinnittää usein ensimmäisenä katseensa.

Ikoni on tullut maalatuksi Alipin toimesta lehmuspuiselle pohjalle, jonka takana on kaksi vastakkaista tukikiilaa.¹⁸⁸ Kuvan taustalla on kultapohja, jossa on ornamentti kuvioita.¹⁸⁹ Vuoteen 1942 ikonissa oli olemassa myös pronssitettu puukehys.¹⁹⁰ Maalaustekniikkana on käytetty öljyvärejä.¹⁹¹ Toisen tiedon mukaan kyseessä on ollut tuolloin vallinneen ajan tavan mukaan öljyvärin ja temperan yhdistelmä.¹⁹²

Valamon Jumalanäidin ikonin kuvakieli ei ole perinteisellä tavalla kanoninen, vaan se edustaa tyyliltään aikakaudelle tyypillistä akateemista klassismia.¹⁹³ Valamon Jumalanäidin ikoni on esimerkki akateemisuuden vaikutuksesta silloiseen ikonitaiteeseen. Ikonissa näkyy 1800-luvun venäläisen ikonimaalauksen Rafael-ihanne.¹⁹⁴

¹⁸⁴ Merikoski 1945, 48.

¹⁸⁵ Belting 1994, 225.

¹⁸⁶ Mäkinen 2014, 168.

¹⁸⁷ Mäkinen 2014, 168-169.

¹⁸⁸ Arseni 2014, 238.

¹⁸⁹ Mäkinen 2014, 168.

¹⁹⁰ Mäkinen 2014, 168.

¹⁹¹ Sokratilin 2011, 30.

¹⁹² Arseni 2004, 66.

¹⁹³ Arseni 2004, 66.

¹⁹⁴ Jääskinen 2003, 16.

Mikäli Jumalanäidin Jeesus-lasta kannattelevaa kättä ei tulkita vain lasta sylissä pitäväksi, kuten äkkiseltään luulisi, vaan häneen viittaavaksi, sommitelma on tyyliltään Hodigitria-tyyppiä.¹⁹⁵ Ikonin läheisin esikuva on Jumalanäiti Autuas taivas-ikoni, joka poikkeaa siitä ainoastaan Kristuksen käsien osalta.¹⁹⁶

Valamon Jumalanäidin ikoni eroaa merkittävästi perinteisistä Jumalanäidin ikoneista sikäläkin, että munkki Alipin maalaaman ikonin myötä luoma tapa esittää Jumalanäitiä ei ortodoksisen kuvaperinteen mukaan ole täysin kiistaton.¹⁹⁷ Kristus-lapsen käsissään pitämän valtakunnan omenan juuret ovat 1500-luvulla katolisessa Euroopassa suosiossa olleessa Christus Salvador Mundi- ikonografiassa ja Neitsyt Marian esittäminen ikonissa paljain jaloin on myös hyvin poikkeuksellista.¹⁹⁸ Munkki Alipi toi ikonin luodessaan sen mukana hiukan katolilaisia vaikutteita ortodoksiseen kuvaperinteeseen.

Valamon Jumalanäidin ikoni viettää elämänsä munkkien seurassa Valamon luostarissa Heinävedellä.

Merkinnät edestä ja takaa

Ikonin alaosaan on kirjoitettu Venäjäksi, että teos on Valamo luostarin munkkien työ, joka valmistui 17.10.1878.¹⁹⁹ Jumalanäidin ja Kristus-lapsen korukivin koristetuissa sädekehissä ei ole leimoja ja Kristus-lapsen sädekehän perinteiset lihaksi tulleen Kristuksen ihmisyyttä korostavat kreikkalaiset kirjaimet ja riskikuvio ovat muodostuneet granaateista.²⁰⁰ Ikonin kullatussa taustassa on Jumalanäitiin viittaava nimikirjainlyhennelmä.²⁰¹ Jumalanäitiin viittaavat nimikirjainyhdistelmät ovat yleisiä ortodoksisissa ikoneissa.

Valamon Jumalanäidin ikonin alareunaan on kiinnitetty kappale Jumalanäidin viittaa ja sen alapuolella olevassa laatassa on slaavinkielinen teksti: ”kappale Kaikkein Pyhimmän Jumalansynnyttäjän viittaa asettanut igumeni Gabriel vuonna 1899.”²⁰² Viitan kappaleen katsotaan kuuluneen itselleen Jumalanäidille.

Aiheen alkuperäisyyden aste

¹⁹⁵ Arseni 2004, 66.

¹⁹⁶ Arseni 2011, 14.

¹⁹⁷ Sokratilin 2011, 32.

¹⁹⁸ Sokratilin 2011, 32.

¹⁹⁹ Arseni 2004, 65.

²⁰⁰ Mäkinen 2014, 166.

²⁰¹ Mäkinen 2014, 166.

²⁰² Mäkinen 2014, 168.

Ei ole tiedossa, että ikonia olisi konservoitu.

Aiheen sanallinen kuvaus

Ikoniinsa Valamon Jumalanäiti on kuvattu kullan väriselle hennosti lehtikultakuvioin kuvioidulle pohjalle seisovaan asentoon keskelle ikonia. Ryhdikkäänä pystypäin katsojaa kohti kokovartaloisena seisova, silmänsä hiukan alas luonut, Jumalanäiti on verhoutunut kauniiseen kirkkaan punaiseen päällysviittaun, jonka alta pilkottaa, käden ja jalkojen kohdilta, hiukan sinisen sävyistä aluspukua. Jumalanäidin pään ympärillä oleva sädekehä on sävyiltään jonkin verran vaaleamman kellertävän kultainen ja sädekehää ympäröi kuvioitu reunus.

Sylissään Jumalanäiti pitää tiukasti vaalean ruskean kullan sävyiseen pukeutunutta, pään ympärillä olevalla sädekehällä varustettua, Jeesus-lastaa, jolla on pienessä kädessään valtakunnanomina, jonka päällä on pikkuinen risti. Toisen kätensä Jeesus-lapsi on kohottanut ylöspäin, siunaukseen katsojaa kohti. Pieni Jeesus-lapsi on kuvattu ikoniin paljasjaloin, kuten myös Jumalanäiti. Alusta, jolla Jumalanäiti seisoo paljain varpain, on väritykseltään tummemman ruskea ja ilmeisesti se kuvaa väristään huolimatta pilveä.

Historialliset vaiheet

Valamon Jumalanäidin ikoni on maalattu aikana, jolloin Pietarin kaupungilla oli luja asema aikansa venäläisen ikonimaalauksen suunnannäyttäjänä ja tuolloin taidevaikutteiden suunta oli lännestä.²⁰³ Vuonna 1764 perustettu Pietarin taideakatemia oli sadassa vuodessa noussut koko valtakunnan taiteen lippulaivaksi määrittäen taiteen virallisia suuntauksia ja salonkikelpoisia tyylejä koulujen ihanteidensa toteuttajiksi myös ikonimaalareita.²⁰⁴ Pietarin taideakatemialla on ollut pitkäaikainen vaikutus venäjällä tehtyyn taiteeseen.

Sitä taas, miten Valamon luostari sai nimensä, ei tiedetä, vaan nimi kuvastaa sen sijaintia ja sen monikerroksellisuutta luonnon ja kirjallisuuden paineessa.²⁰⁵ Ikoneille Valamo on kuitenkin antanut historiansa ja toisinaan myös nimensä.

Ikonografinen historia Valamon Jumalanäidin ikonilla on suhteellisen lyhyt, jos otetaan huomioon koko Jumalansynnyttäjän kunnioittamisen historia.²⁰⁶ Jos kuitenkin tarkastellaan Jumalanäidin kunnioittamista erityisesti sellaisessa muodossa, kuin millaisena sitä esiintyi Valamon luostarissa,

²⁰³ Tuovinen 2004, 23.

²⁰⁴ Tuovinen 2004, 23.

²⁰⁵ Parppe 2010, 39.

²⁰⁶ Piironen 1977, 39.

missä sitä toteutettiin monastisuudelle tyypillisellä mielenlujuudella, hengellisesti ankarasti ja rajattomalla kuuliaisuudella Jumalantahtoa kohden, niin tämän ikonityypin historiaa voidaan jopa verrata itse Valamon luostarin historiaan.²⁰⁷ Valamon Jumalanäidin ikonin historia on samalla Valamon luostarin historiaa.

Valamon Jumalanäidin ikonin historia on olennaisella tavalla kytköksissä itse Valamon luostarin historiaan. Se sai siellä syntynsä ja on kulkenut luostarin historian mukana aina tähän päivään saakka. Valamon luostarilla oli 1800-luvulla kukoistuskauti ja paikka nautti suurta arvonantoa hengellisessä mielessä ollen eräänlainen Karjalan kulttuurinen keskus, mutta silti siltä puuttui yksi olennainen asia, joka oli oma merkittävä Neitsyt Marian ikoni.²⁰⁸ Valamon Jumalanäidin ikoni korjasi tämän puutteen.

Munkki Alipi halusi maalata oman Jumalanäidin ikonin pääkirkon alakirkon sivualttariin, joka oli pyhitetty Neitsyt Marialle.²⁰⁹ Alakirkon valmistuttua vuonna 1892 kaikki Jumalanäidin kuolon uneen nukkumisen kirkossa olleet ikonit siirrettiin uuteen kirkkoon, mutta Valamon Jumalanäidin ikonia ei jostain syystä siirretty muiden mukana, vaan se ajautui Pyhän Nikolaoksen kirkosta muodostuneeseen väliaikaiseen varastoon, jonne myös unohtui joksikin aikaa.²¹⁰ Siellä ikoni uinui aikansa, kunnes tuli lopulta löydettyksi. Löydyttyään se sijoitettiin Sergeille ja Hermannille pyhitettyyn alakirkkoon ovelta katsottuna kirkkosalin oikealle puolelle.²¹¹

Toisintoja Valamon Jumalanäidin ikonista on tehty myös Suomessa. Monet suomalaiset ikonimaalarit ovat yrittäneet maalata Valamon Jumalanäidin ikonia, korvaten harkintansa mukaan viitan kirkkaan värin ja pehmeinä aaltoilevat laskokset, Marian alaspäin suuntautuvan katseen, hänen paljaat jalkansa, pilven ja monia muita 1800-luvun akateemisen maalauksen suosimia yksityiskohtia perinteisimmillä vaihtoehdoilla.²¹² Tuloksena on syntynyt ikoneita, jotka näyttävät perinteisesti ajateltuna enemmän ikoneilta, mutta joita ei enää tunnista Valamon Jumalanäidin ikoniksi.²¹³ Valamon Jumalanäidin ikoni ei sellaisenaan välttämättä vaikuta perinteiseltä ikonilta, mutta se on toiminut lähtökohtana joillekin ikonimaalareille, jotka ovat kuitenkin muuttaneet kuvaamisensa kohdetta perinteisempään kuvaustapaan.

²⁰⁷ Piironen 1977, 39.

²⁰⁸ Piironen 1977, 40.

²⁰⁹ Piironen 1977, 40.

²¹⁰ Alipi 2014, 242.

²¹¹ Mäkinen 2014, 169.

²¹² Tuovinen 2004, 23.

²¹³ Tuovinen 2004, 23.

Valamon Jumalanäidin ikoni ei saanut Laatokan Valamosta evakuidun veljestön keskuudessa juurikaan ihmeitä tekevälle ikonille kuuluvaa arvostusta, mikä käy ilmi luostarin liturgisista käytännöistä 1960- ja 1970-luvuilla käytännössä siten, että Valamon Jumalanäidin ikoni jäi huomiotta.²¹⁴ Toisinaan arvokkaasi osoittautuu lopulta se, mihin ei ensimmäisenä kiinnitetä huomiota.

Löytymisensä jälkeen ikonia kuitenkin alettiin kunnioittaa ihmeitä tekevänä siten, että sen edessä paloi aina lampukka ja ikonin merkittävyyden vuoksi Neitsyt Marian viitan kappale kiinnitettiin siihen.²¹⁵ Perimätiedon mukaan viitan kappale saatiin lahjoituksena kreikkalaiselta luostarilta, mutta ikonin laatassa ei tästä ole merkintää.²¹⁶ Merkinnän puutteesta huolimatta tarina on jäänyt elämään. Suomeen Valamon Jumalanäidin ikoni oli saapunut sodan jaloista evakuoinnin yhteydessä 1940-luvulla ja Heinäveden Valamossa se sijoitettiin vanhaan kirkkoon, josta sittemmin siirrettiin vuonna 1977 uuteen Kristuksen kirkastumisen kirkkoon.²¹⁷

Ikonin virallinen vahvistaminen ihmeitä tekeväksi tapahtui Suomen ortodoksisen kirkon piispain kokouksessa arkkipiispa Paavalin aloitteesta vasta vuonna 1987 täsmälleen sata vuotta ensimmäisen ihmeeksi kuvatun tapahtuman jälkeen.²¹⁸ Sata vuotta piti kulua ennen, kuin Valamon Jumalanäidin ikoni sai virallisen tunnustuksen ihmeistään. Aiemmin Valamon Laatokan luostarin Pyhälle Synodille lähettämästä anomuksesta huolimatta ikonia ei liitetty Moskovan patriarkaattissa ihmeitä tekevien ikoneiden arvovaltaiseen joukkoon, vaan se saavutti yleisesti arvostetun asemansa vasta Venäjän vallankumouksen jälkeen.²¹⁹

Valamon Jumalanäidin ikonin muistojuhlaa vietetään ortodoksisessa kirkossa elokuulla 7.8.²²⁰ Se on Valamon pääkirkon temppelijuhlan jälkeinen päivä.²²¹ Ikonin muistojuhlaan kuuluvat tropari ja kontaktitekstit on laatinut arkkipiispa Paavali.²²² Tropari on ortodoksisen kirkon jumalanpalvelusveisujen peruselementti ja sitä käytetään säkeistöjen yleisnimenä. Kontakti taas tarkoittaa raamatullisiin tapahtumiin pohjautuvaa lyhyttä johdantoa runoelmaan. Arkkipiispa Paavali ehti kirjoittamaan elämänsä aikana paljon ortodoksisia tekstejä.

---

²¹⁴ Arseni 2014, 244.

²¹⁵ Mäkinen 2014, 169.

²¹⁶ Mäkinen 2014, 169.

²¹⁷ Mäkinen 2014, 169.

²¹⁸ Mäkinen 2014, 169.

²¹⁹ Arseni 2011, 14.

²²⁰ Mäkinen 2014, 169.

²²¹ Mäkinen 2014, 169.

²²² Arseni 2004, 67.

Se, että Valamon Jumalanäidin ikonia alettiin pitämään ihmeitä tekevänä jo 1897, ikonimaalarin vielä eläessä, on poikkeuksellista.²²³ Se on erikoista ja sen kai voi katsoa osoitukseksi tässä ikonissa olevasta ihmeitä tekevästä voimasta. Ikonimaalari maalasi sen, mutta maalaamisen jälkeen ikoni alkoi elää omaa erikoista elämäänsä.

Valamon Jumalanäidin ikoni muistuttaa kaikessa kauneudessaan meille nykyajan ihmisille luostarin 1800-luvun lopun suuruudesta ja sen nauttimasta arvostuksesta, samoin, kuin siitä rikkaasta rukousperinteestä, jota luostarin tuhannet munkit omissa keljoissaan, kirkoissa ja skiitoissa toteuttivat.²²⁴ Entisajan munkkien rukoukset kantavat ikonin mukana menneisyydestä tähän päivään ollen osa ortodoksista kulttuuria ja perintöä.

Heinäveden Valamon luostarissa oleskelunsa aikana ikoni ei ole pysynyt paikoillaan, vaan se on käynyt myös matkoilla. Vuonna 2005 ikoni matkasi Alaskaan arkkipiispa Leon ja hänen seurueensa kanssa.²²⁵

Raportoidut ihmeet

Valamon Jumalanäidin ikonin kautta tapahtuneita ihmeitä on vuonna 1887 sattunut tapaus, jolloin Jumalanäiti ilmestyi täsmälleen ikonissa kuvatun hahmon näköisenä, vaikeaa reumatismia sairastaneelle talonpoikaisnaiselle, kehottaen tätä tekemään pyhiinvaellusmatkan Valamoon.²²⁶ Perille saavuttuaan sairas nainen rukoili tämän, vielä silloin kirkossa sijainneen, ikonin edessä, tuntien olonsa rukouksen myötä hiukan paranevan, mutta naisen tehtyä vähän ajan päästä uuden pyhiin vaellusmatkan Valamoon, ikoni ei enää ollutkaan omalla paikallaan luostarin kirkossa.²²⁷ Ikoni ilmoitti naiselle olinpaikkansa olevan varastossa, josta se lopulta löytyikin naisen kertomuksen perusteella vuonna 1897 ja siirrettiin sieltä takaisin luostarin kirkkoon, jossa nainen rukoili parantuen lopulta kokonaan sairaudestaan.²²⁸ Parantumisihmeen kokenut talonpoikaisnainen oli ammatiltaan pyykkäri ja nimeltään N. Andrejeva.²²⁹ Pyykkäriin ammatti on raskas reumatismia sairastavalle, joten paraneminen on tullut tarpeeseen. N.Andrejeva oli mennyt vaikean sairauden seurauksena lähestulkoon liikuntakyvyttömäksi.²³⁰ Ilmeisesti liikuntakyky parani ikonin edessään syntyneen ihmeen seurauksena.

²²³ Arseni 2011, 14.

²²⁴ Piironen 1977, 40.

²²⁵ Pajukaarre 2005, 22.

²²⁶ Mäkinen 2014, 169.

²²⁷ Mäkinen 2014, 169.

²²⁸ Mäkinen 2014, 169.

²²⁹ Arseni 2011, 14.

²³⁰ Jääskinen 2003, 16.

Muita Venäjän vallan aikaisia ihmeitä ei tunneta, mutta Neuvostoliiton romahdettua ja Moskovan patriarkaatin perustettua Laatokan Valamon saarille luostarin on siellä kirjattu muistiin Valamon Jumalanäidin ikonin toisinnon kautta tapahtuneita ihmeitä.²³¹ Ihmeet eivät jääneet siihenkään, vaan niitä on tapahtunut yhä edelleen. Heinäveden Valamon luostarissa on myös kirjattu muistiin siellä tapahtuneita ihmeitä.²³²

4.3 Suloisesti suuteleva Jumalanäiti

Kuva 3.

Teoksen materiaaliset tiedot

Suloisesti suuteleva Jumalanäiti on ajoitettu maalaustekniikkansa sekä tunnetun tiedossa olevan historiansa perusteella 1700-luvun puolivälin tienoille ja se edustaa tyyllisesti kreikkalaista esitystapaa.²³³ Ortodoksisuudella on kreikassa vahva asema, joten maan ikoniperinnekin on pitkä. Vastaavalla tavalla maalatut kreikkalaiset ikonit on ajoitettu 1700-luvun puolivälistä 1800-luvun puoliväliin.²³⁴

Ikonin nimen ajatellaan olevan sen löytäneen munkki Antipan omaa keksintöä ja suorana käännöksenä tarkoittavat tarkalleen ottaen makeasti suutelevaa.²³⁵ Antipa antoi ikonille nimen ja se jäi elämään ikonin mukana saaden aikanaan hiukan uusia vivahteita. Suomen kieleen ovat vakiintuneet sanat suloisesti suuteleva ja hellästi suuteleva.²³⁶ Niin Kreikassa, kuin Venäjälläkin on samannimisiä toisistaan poikkeavia ikoneja, mutta venäjänkielisistä lähteistä nimitys löytyy vasta 1800-luvun puolivälistä.²³⁷

Suloisesti suuteleva Jumalanäidin naturalismin piirteitä omaava, ikoni, joka on mitoiltaan vain 15 x 21,4 cm.²³⁸ Ikoni kuuluu Eleusa-ikonityyppiin, muistuttaen siis näin ollen kerronnalliselta tyyliltään Venäläisen ihmeitä tekevän Vladimirin Jumalanäidin ikonin peilikuvaa.²³⁹ Eleusa on toinen nimitys hellyyden Jumalanäiti-ikonityypille. Suurin osa tunnetuista ihmeitä tekevistä Jumalanäidin ikoneista

²³¹ Arseni 2014, 244.

²³² Arseni 2014, 244.

²³³ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 129.

²³⁴ Arseni 2013, 7.

²³⁵ Arseni 2013, 8.

²³⁶ Arseni 2013, 8.

²³⁷ Arseni 2013, 11.

²³⁸ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 129.

²³⁹ Mäkinen 2014, 153.

on juuri Hellyyden Jumalanäiti-tyyppiä ja tämä ikonityyppi on ollut historian mittaan suosituin ikonityyppi.²⁴⁰

Maalaus on sypressipuinen.²⁴¹ Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikonin ikonografia on tunnettu 600-luvun puolivälistä ja erityiseen suosioon se tuli 1000- ja 1100-luvuilla, jolloin kirkossa käytiin keskustelua Kristuksen uhrin merkityksestä.²⁴²

Suloisesti suuteleva Jumalanäidin ikoni löytyy munkkien maailmasta, Valamon luostarista, Heinävedeltä.

Merkinnät edestä ja takaa

Ikonissa ovat Jumalanäitiä tarkoittavat kirjainlyhenteet.²⁴³ Ne ovat maalattu vaalean keltaisella värillä.²⁴⁴ Samalla värillä on maalattu myös ikonissa oleva Jeesusta Kristusta merkitsevä kirjainlyhenne.²⁴⁵

Suloisesti suutelevaa Jumalanäidin ikonia peittävässä hopeariisassa on päivämäärä 22.8.1856.²⁴⁶ Riisassa on myös kyrillisillä kirjaimilla romaniaksi kirjoitettu teksti, joka kertoo ikonin kuuluneen skeemamunkki Antipalle ja sen, että riisa on aatelistoon kuuluneen Smarandra Belticeanun lahjoittama.²⁴⁷ Sijaintikin selviää. Teksti kertoo ikonista myös sen, että riisa on valmistettu Moldovassa.²⁴⁸ Riisan historia on tämän ikonin osalta siis luettavissa suoraan siitä löytyvästä tekstistä.

Aiheen alkuperäisyyden aste

Ikoni konservoitiin paikallisen ikonimaalari munkkidiakoni Pasioksen toimesta sen löydyttyä ensimmäisen kerran 1800-luvulla.²⁴⁹

Aiheen sanallinen kuvaus

Suloisesti suuteleva Jumalanäidin ikoni on verhottu lähes kokonaan kulmistaan kukkareunuksiseen kukikkaaseen kultaan kuviollisen puvun, taustan reunan yli ikonin yläosasta ulottuvan valon

²⁴⁰ Sokratilin 2011, 36.

²⁴¹ Arseni 2013, 7.

²⁴² Sokratilin 2011, 36.

²⁴³ Mäkinen 2014, 152.

²⁴⁴ Arseni 2013, 8.

²⁴⁵ Arseni 2013, 8.

²⁴⁶ Sokratilin 2011, 38.

²⁴⁷ Sokratilin 2011, 38.

²⁴⁸ Arseni 2013, 7.

²⁴⁹ Sokratilin 2011, 36.

säteiden muotoon tehdyn sädekehän, sirojen käsien ja ikonin taustan osalta niin, että ainoastaan Jumalanäidin päästä tyynen näköiset kasvot ja sylissä istuvan pienen Jeesus-lapsen pää näkyvät ikonia peittävän kultaisen hopeariisan takaa.

Jumalanäiti on kuvattu ikoniin vyötäröstä ylöspäin ja sädekehän alapuolella, Jumalanäidin pääläella, on vaaleanpunaisia ja vaaleansinisiä koristuksia, jotka ovat jalokiviä. Sylissä oleva Jeesus-lapsi ja lempeäilmeinen Jumalanäiti ovat kuvassa painaneet poskensa vastakkain, halaten samalla tiukasti toisiaan, Jumalanäidin katsoessa alas kohti lastaan ja Jeesus-lapsen kurottaessa pieniä käsiään äitinsä kaulalle. Ikonin nimestä huolimatta kuvassa ei kuitenkaan näy mitään mitä voisi sanoa varsinaiseksi suudelmaksi.

Historialliset vaiheet

Ikonin historialliset vaiheet liittyvät pyhän Antipa Valamolaisen elämään Kreikan Athoksella, jonka elämäkerrassa kuvataan ikonin menneisyyttä ja siihen liittyviä tapahtumia.²⁵⁰ Athos on munkkien valtakuntaa ja myös Antipan historia kytkeytyy sinne. Ikonin Laatokalle tuonut pyhittäjä Antipa oli alun perin elänyt Athoksella luostarissa munkkina, asettuen siellä asumaan huonokuntoiseen erakkomajaan.²⁵¹ Sieltä Antipa löysi paksun nokikerroksen peittämän ikonin, mutta onnistui kuitenkin puhdistuttamaan likaisen noen peittämän vanhan ikonin, tai ennemminkin ikoni lähestulkoon puhdistui itsestään.²⁵² Se nimittäin vaaleni puhdistukseen suostuneen ikonimaalari-pappismunkkiveljen kertoman perusteella ihmeellisellä tavalla jo heti ensimmäisellä puhdistamisyrityksellä.²⁵³

Tämä erikoislaatuinen puhdistuminen vuosien aikana kerääntyneen paksun nokikerroksen alta enteili Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikonin tulevia ihmeitä tekeviä piirteitä. Ikonin mainitaan ensimmäisen kerran tässä kohtaa puhdistumisen yhteydessä olevan ihmeitä tekevä.²⁵⁴

Pyhittäjä Antipa saapui ikoninsa kanssa Valamon luostariin vuonna 1865 ja asettui pieneen keljaan, joka sijaitsi kaikkien pyhien skiitassa.²⁵⁵ Pyhittäjä Antipa lahjoitti ikonin Valamon luostarille vuonna 1881.²⁵⁶ Näin valamo sai oman suloisen suutelijansa. Valamon vanhoissa kalusteluetteloissa ikonin mainitaan sijainneen Laatokan Valamon pääkirkon pyhittäjäisien Sergein ja Hermannin

²⁵⁰ Arseni 2011, 13.

²⁵¹ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 130.

²⁵² Flinckenberg-Glushkoff 2015, 130.

²⁵³ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 130.

²⁵⁴ Arseni 2013, 4

²⁵⁵ Mäkinen 2014, 153.

²⁵⁶ Mäkinen 2014, 152.

muistolle omistetussa alakirkossa ja kalustekirjaan sen nimeksi on merkitty Jumalanäiti suloisesti suuteleva, siitä huolimatta, että se ei muistuta ollenkaan Athoksen Filotheoun luostarin samannimistä ihmeitä tekevää ikonia.²⁵⁷

Toisen maailman sodan evakuoinnin yhteydessä ikoni tuotiin Heinäveden Valamoon, missä sitä säilytettiin pappismunkki Fotin keljassa, mutta se siirrettiin sieltä jossain vaiheessa varastoon.²⁵⁸ Luostarin evakkovaiheiden jälkeen ikoni oli vuosikymmeniä kadoksissa.²⁵⁹ Toisinaan tärkeät asiat ovat hiukan hukassa, kunnes tulevat ajan mittaan tavalla tai toisella löydetyksi ja saavat ansaitsemansa huomion.

Vuonna 2006 luostarissa toimitettiin suuren viikon tiistaina munkkivihkimys ja vihittävä sai nimekseen Antipa, mikä johti siihen, että Antipasta ja ikonista kiinnostuttiin uudelleen.²⁶⁰ Piti löytyä uusi mies, jolle annettiin vanha nimi, jolloin tarina heräsi henkiin uudelleen. Suloisesti suuteleva Jumalanäidin ikoni löydettiin tämän unohduksen jälkeen uudelleen samana vuonna 2006 Valamon talvikirkosta.²⁶¹ Sinne se oli jossain vaiheessa viety syrjään vaatimattomalle paikalle, kun nykyinen veljestö ei enää tiedostanut sen merkitystä.²⁶² Näin voi aika kätkeä asioiden merkityksen, kunnes ne löydetään uudelleen. Se tunnistettiin ikonissa säilyneen romanialaisen kirjoituksen perusteella skeemamunkki pyhittäjä Antipan 1865 Valamoon tuomaksi Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikoniksi.²⁶³ Tarkka löytöpaikka oli talvikirkon pyhän portin yläpuolelle sijoitettu kiotakaappi.²⁶⁴

Samana vuonna tuli kuluneeksi sata vuotta siitä, kun ikonin alkuperäinen löytäjä pyhittäjä Antipa luettiin Athosvuorella pyhien joukkoon, mihin mennessä myös Moskovan patriarkaatti oli liittännyt pyhittäjän paikallisten pyhien joukkoon.²⁶⁵ Antipan kohtalo oli tulla pyhäksi katsotuksi henkilöksi.

Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikonin muistojuhlaa vietetään ortodoksisessa kirkossa elokuulla 22.8.²⁶⁶

Pyhittäjä Antipa julistettiin lopulta pyhäksi henkilöksi Athosvuorella vuonna 1906.²⁶⁷ Ikoni on nykyisin saanut arvoisensa kohtelun ja päässyt lepäämään sopivaan paikkaan. Nyt ihmeitä tekevä

²⁵⁷ Arseni 2011, 13.

²⁵⁸ Mäkinen 2014, 153.

²⁵⁹ Sokratilin 2011, 38.

²⁶⁰ Mäkinen 2014, 153.

²⁶¹ Sokratilin 2011, 38.

²⁶² Sokratilin 2011, 38.

²⁶³ Sokratilin 2011, 38.

²⁶⁴ Berg 2006, 8.

²⁶⁵ Berg 2006, 8.

²⁶⁶ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 131.

Suloisesti suuteleva Jumalanäidin ikoni on sijoitettu näyttävälle paikalle uuden Valamon luostarin pääkirkkoon.²⁶⁸ Siellä Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikonin tarkka sijaintipaikka on kirkon alttarissa.²⁶⁹

Raportoidut ihmeet

Nopea puhdistuminen laskettiin ensimmäiseksi ihmeeksi. Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikonin ihmeitä tekevä ominaisuus kävi ilmi sen jälkeen seuraavan kerran pyhittäjä Antipan ollessa odottamattoman, tuntemattomien antaman lahjoituksen turvin korjaamassa huonokuntoista rähjäistä erakkomajaansa, kun kirvesmiehenä toiminut munkkiveli sairastui kesken töiden äkisti koleraan menettäen kokonaan tajuntansa.²⁷⁰ Tällöin pyhittäjä Antipa asetti ikonin sairaan eteen, mennen kauemmas rukoilemaan apua ja näin sairas munkkiveli parani taudistaan todeten: ”Ikoni paransi minut. Se on ihmeitä tekevä. Makasin aivan, kuin kuollut. Yhtäkkiä tunsin, että Taivaan Valtiattaren kuvasta virtasi minuun sanoinkuvaamaton, elävöittävä, lämminhenkäys. Lämpenin, tulin hetkessä terveeksi ja nousin jaloilleni.”²⁷¹ Parantuneen munkkiveljen sanat ovat jääneet ihmeitä tekevien ikonien historiaan ja ne muistetaan yhä kerrottaessa Suloisesti suutelevan Jumalanäidin ikonin tarinaa.

Antipa keräsi varoja Romanianlaiselle skiitalle, jotka hän lähetti matkaan laivalla, joka upposi mustalla merellä.²⁷² Sinä yönä, kun laiva upposi, Antipa rukoili ikonin edessä ja ikonia suojaava lasi rikkoutui ilman mitään näkyvää syytä, jonka Antipa laski ennusmerkiksi tulevasta kyeten aikanaan ottamaan tyynin mielin vastaan laivan uppoamisesta johtuvan iskun.²⁷³

Moskovassa asuessaan Antipa keräsi suuren summan varoja myös Pietarista, mutta saadakseen lähetetyksi ne Athokselle ne oli vaihdettava kultarahoiksi, mutta kullan luovuttaminen valtion kassasta oli kiellettyä, eikä apua vaikutusvaltaisilta ihmisiltä tullut, joten Antipa rukoili ikonin edessä kertoen sittemmin kuulleensa aivan, kuin ikoni olisi lausunut: ”Se on metropoliitan asia”.²⁷⁴ Metropoliitan kirjallisen anomuksen johdosta varat saatiin lopulta aikanaan toimitetuksi

---

²⁶⁷ Arseni 2011, 14.

²⁶⁸ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 131.

²⁶⁹ Berg 2006, 8.

²⁷⁰ Arseni 2011, 14.

²⁷¹ Arseni 2011, 14.

²⁷² Arseni 2013, 5.

²⁷³ Arseni 2013, 5.

²⁷⁴ Arseni 2013, 5.

poikkeuksellisesti kultarahoina Athokselle.²⁷⁵ Asia, jota Antipa oli rukoillut, vaati vaikutusvaltaa ja taitoa, mutta onnistui lopulta ikonin avulla.

Ennen kuolemaansa johtaneeseen keuhkotautiin sairastunut Antipa rukoili eräänä hiljaisena yönä, kun huoneesta alkoi äkkiä kuuluva kolinaa, kun Jumalan äidin suloisesti suuteleva ikoni lähti paikaltaan ja muut sen vierellä olevat pyhäinkuvat kaatuivat.²⁷⁶ Ikoni kulki ilmassa hiljaa askeleen verran ja asettui Antipan vierelle, josta vanhus hämmästyi ottaen hartaudella ikonin vastaan ja asettaen sen takaisin paikalleen.²⁷⁷

4.4 Jerusalemin Jumalanäiti

Kuva 4.

Teoksen materiaaliset tiedot

Jerusalemin Jumalanäiti-ikoni on iältään Suomen muita ihmeitä tekeviä ikoneja nuorempi, ollen maalattu vasta niinkin myöhään, kuin joidenkin tietojen mukaan vuonna 1920 Jerusalemissa, siellä sijaitsevassa Betanian venäläisessä naisluostarissa.²⁷⁸ Sitä, kuka tämän toisintoa olevan ikonin maalasi, ei tiedetä. Jerusalemin Jumalanäidin ikonin alkuperäiset juuret löytyvät suoraan kristinuskolle pyhästä kaupungista Israelista. Todennäköisesti se on kuitenkin maalattu vasta 1930-luvulla.²⁷⁹

Jerusalemin Jumalanäidin ikonista ei tiettävästi ole koskaan käytetty mitään muuta nimitystä.

Ikoni on pientä kokoa oleva toisinto vanhasta Jumalanäidin Jerusalemilaisesta ikonista, joka perimätiedon mukaan oli itsensä apostoli Luukkaan maalaama.²⁸⁰ Apostoli ja evankelista Luukas oli tiettävästi ensimmäinen tunnettu ikonimaalari. Luukkaan elämä on kytkeytynyt tämän ikonin tarinaan ja kulkeutunut sen mukana Suomeen ollen meille muistutuksena kristinuskon alkuvaiheista.

Tämä suhteellisen pienikokoinen ikoni on mitoiltaan vain 33 x 29,5 cm.²⁸¹ Ikoni on maalattu öljyvärein.²⁸² Jerusalemin Jumalanäidin ikoni edustaa tyyliltään Hodigitria-ikonityyppiä.²⁸³ Se on

²⁷⁵ Arseni 2013, 5.

²⁷⁶ Arseni 2013, 5.

²⁷⁷ Arseni 2013, 5.

²⁷⁸ Arseni 2011, 10.

²⁷⁹ Mäkinen 2014, 144.

²⁸⁰ Arseni 2011, 10.

²⁸¹ Arseni 2011, 10.

²⁸² Mäkinen 2014, 144.

peilikuva ja tapa, jolla tämä ihmeitä tekevä ikoni on maalattu, lähentelee tyyliltään akateemista klassismia.²⁸⁴ Hodigitria-sanaa käytetään toisena nimenä tiennäyttäjän nimellä kulkeville ikoneille, jonka prototyypin kerrotaan olleen juuri apostoli ja evankelista Luukkaan maalaama. Jerusalemin Jumalanäidin ikoni on sijoitettuna suomalaisten nunnien maailmaan, Lintulan luostariin Heinävedelle. Lintulan luostariin Heinävedelle. Lintulan luostarin kalusteluettelossa se on numerolla 11.²⁸⁵

Merkinnät edestä ja takaa

Jerusalemin Jumalanäidin ikonissa on etupuolella Jumalanäitiä tarkoittavia merkintöjä.²⁸⁶ Takana ei ole merkintöjä.²⁸⁷

Aiheen alkuperäisyyden aste

Konservointia Jerusalemin Jumalanäidin ikonia ei ole tähän mennessä vielä kohdannut, eikä sillä myöskään ole riisaa.²⁸⁸

Aiheen sanallinen kuvaus

Kullanvärinen kehys ympäri Jerusalemin Jumalanäidin ikonia ja sama kultaisen sävy toistuu myös Jumalanäidin ja Jeesus-lapsen päätä ympäröivissä kullankeltaisissa sädekehissä. Muutoin ikonin tausta on kullankeltaisen reunan sisäpuolelta väritykseltään tumman musta. Jumalanäiti on ikonissa pukeutunut tummanpunaiseen kullan värillä kirjavoituun kuvioituun pukuun ja kätensä Jumalanäidin olkapäätä vasten painanut Jeesus-lapsi puolestaan on puettu tumman rusehtavaan pukuun.

Jumalanäiti kannattelee Jeesus lasta toisen käsivartensa varassa ja kuvassa Jumalanäiti on kuvattu vyötäröstä ylöspäin. Jumalanäiti on ikonissa kääntänyt katseensa hiukan alaspäin ja katse näyttää suuntautuneen jonkin verran ohi Jeesus-lapsesta, vaikka kasvot ovat kuitenkin suunnattu kohti sylissä olevaa Kristus-lastaa.

Historialliset vaiheet

---

²⁸³ Mäkinen 2014, 145.

²⁸⁴ Flinckenberg-Glushkoff 201, 133.

²⁸⁵ Ksenia 2018.

²⁸⁶ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 132.

²⁸⁷ Ksenia 2017

²⁸⁸ Ksenia 2017

Tämä ikoni on taustansa puolesta saanut vähän enemmän siunausta. Kirkon perimätiedon mukaan Jumalanäiti itse siunasi ikonin maalaamisen sanoen: ”Siunaukseni tulee aina seuraamaan tätä ikonia.”²⁸⁹ Tutkijat arvelevat ikonityypin syntyneen Syyriassa, sillä alueella tunnetaan useita Hodigitria-tyypin ikonia.²⁹⁰ Syyria on Israelin naapurimaa, joten Jerusalemi ei ole kovin kaukana ikonityypin syntysijoilta.

Jerusalemien Jumalanäidin ihmeitä tekevän ikonin juuret yltävät kauas Israeliin, Jerusalemiin, pyhälle maalle. Ikoni on siunattu siellä Kristuksen haudalla ja siihen on kiinnitetty kaksi pientä kivensirua, jotka ovat peräisin Vapahtajan haudalta ja Golgatan kalliosta.²⁹¹ Kivet on kiinnitetty upottamalla.²⁹² Ne liitettynä ikonin mukaan ovat ikään kuin muistutuksena siitä, missä ikonin alkuperäiset juuret sijaitsevat, vaikka ikonin tie onkin kulkenut kauas Israelista. Tarkka sijainti on ikonin vasen alakulma.²⁹³ Jerusalemiin Jumalanäidin ikonista maalattiin tavan mukaan useita toisintoja ja toisinto on Lintulan luostarin ikonikin.²⁹⁴

Kivennavan Lintulan luostariin Jerusalemiin Jumalanäidin ikoni saatiin 1930-luvulla ja tuolloin kalustonhoitajana toiminut nunna Nina pakkasi sen mukaansa, kun Kivennavasta tuli lähtö sodan jaloista evakkoon Suomen puolelle vuonna 1939.²⁹⁵ Kivennapa jäi tuolloin toisaalle ja ikonin tie kulki sieltä muualle. Jerusalemiin Jumalanäidin ikoni kuuluu niihin harvoihin Kivennavan Lintulan esineisiin, jotka onnistuttiin ottamaan mukaan ja pelastamaan turvaan talvisodan alta evakkoon lähtiessä.²⁹⁶

Sittemmin, etsittäessä luostarille Suomesta uutta sijoituspaikkaa, Jerusalemiin Jumalanäidin ikonin apuun turvauduttiin pitämällä rippi-isän johdolla rukouspalvelus Jumalanäidille ja heittämällä samalla ikonin edessä arpa, kun myynnissä oli samanaikaisesti kaksi luostarikäyttöön sopivaa maatilaa.²⁹⁷ Toinen sodan jälkeen tarjolla olevista myynnissä olevista maatioista piti valita tulevan luostarin paikaksi ja näin ollen tämän ikonin tehtäväksi tuli näyttää suuntaa sille, mihin uusi luostari sittemmin perustettiin.

Palokkiin syntyneessä uudessa Lintulan luostarissa Jerusalemiin Jumalanäidin ikoni sijoitettiin päärakennuksen yhteydessä olevaan kotikirkkoon ikonostaasin oikeaan reunaan, josta se siirrettiin

²⁸⁹ Mäkinen 2014, 145.

²⁹⁰ Mäkinen 2014, 145.

²⁹¹ Arseni 2011, 10.

²⁹² Mäkinen 2014, 144.

²⁹³ Ksenia 2018.

²⁹⁴ Thomenius 1998, 140

²⁹⁵ Arseni 2011, 10.

²⁹⁶ Arseni 2011, 10.

²⁹⁷ Arseni 2011, 10.

uuden Pyhän Kolminaisuuden kirkon valmistuttua 1973 ikonostaasin edessä olevan vasemmanpuoleisen analogin yläosaan.²⁹⁸ Siellä se odottaa katsojaansa ja rukoilijaansa ollen niitä varten, jotka kaipaavat lohtua ikonilta. Jerusalemin Jumalanäidin ikonille omistettua juhlapäivää vietetään ortodoksisessa kirkossa myöhäisellä syksyllä 12.10.²⁹⁹

Jerusalemin Jumalanäiti on Lintulan luostarin sodan jälkeisen ajan kunnioitetuin ikoni.³⁰⁰ Lintulan luostari ei ole varsinaisesti tunnettu ikoneistaan, mutta tämä ikoni sieltä kuitenkin yleisesti tiedetään.

Raportoidut ihme

Lintulan luostarin Jerusalemin Jumalanäidin ikoni ei ole kovin laajalla tunnettu ihmeistään, mutta silti sen avulla katsotaan tapahtuneen joitakin ihmeellisiä parantumisia. Jerusalemin Jumalanäidin ikonin kautta tapahtuneista ihmeteoista mainitaan erikseen esimerkiksi erään pariskunnan parantuminen lapsettomuudesta, heidän rukoiltuaan apua tähän heitä vaivaamaan ongelmaan luostarissa ikonin edessä.³⁰¹

4.5. Kozelštšinan Jumalanäiti

Kuva 5.

Teoksen materiaaliset tiedot

Kozelštšinan Jumalanäiti on ajallisesti 1880-luvulle ajoittuva.³⁰² Se on painettu Pultavassa vuonna 1885.³⁰³ Alkuperäisen ikonin tekijästä ei ole olemassa tietoa.

Ikonilla on kaksi tiedossa olevaa nimeä. Ikonista on käytetty nimityksiä Kozelštšinan Jumalanäidin ikoni ja Kozelshtshinon Jumalanäidin ikoni.³⁰⁴

Tämä pienikokoinen ja vaatimaton ikoni on kooltaan vain 21 x 26 cm Ikonin tekniikaltaan painokuvajäljennös alkuperäisestä, samannimisestä ikonista ja se on maalattu öljyvärein

²⁹⁸ Mäkinen 2014, 144.

²⁹⁹ Arseni 2011, 10.

³⁰⁰ Arseni 2011, 10.

³⁰¹ Arseni 2011, 10.

³⁰² Arseni 2011, 12.

³⁰³ hos.fi 2017

³⁰⁴ Jääskinen 2001, 15.

italialaiseen 1400-1500-lukujen vaiheen tyyliin.³⁰⁵ Kozelštšinan Jumalanäidin ikoni on sijoitettu Helsinkiin Uspenskin katedraaliin.

Merkinnät edestä ja takaa

Ikonilla on ollut alkuperäinen helmiriisa, mutta siitä on nykyään jäljellä vain riekaleisia kappaleita.³⁰⁶ Varkaat olivat kiinnostuneita helmistä ja sen vuoksi riisa rikottiin.³⁰⁷ Riisa katosi varkauden yhteydessä.³⁰⁸

Aiheen alkuperäisyyden aste

Ikoni on konservoitu ja kunnostettu sen jälkeen, kun se vaurioitui varkauden seurauksena.³⁰⁹ Varkaus johti siihen, että ikoni pääsi vaurioitumaan sen verran, jolloin konservointikin tuli ajankohtaiseksi. Konservoinnin teki vaikeaksi se, että ikonissa oli sekaisin useita materiaaleja ja tekniikoita.³¹⁰ Materiaalien ja tekniikoiden määrä ei kuitenkaan lopulta osoittautunut ylitsepääsemättömäksi esteeksi.

Konservointi itsessään kesti kuutisen kuukautta ennen, kuin työ alkoi hiljalleen valmistua ja konservoinnin päätteeksi meni vielä kolme kuukautta ennen, kuin ikonin tila lopulta tasaantui tarpeeksi.³¹¹

Aiheen sanallinen kuvaus

Kozelštšinan Jumalanäidin ikoni on taustaltaan vaalean rusehtavan harmaan sävyinen ja taustasta on erotettavissa jonkinlaista haurasta kuviointia. Vaalean punertavaan, tumman pilkulliseen kaapuun pukeutunut vyötäröstä ylöspäin kuvattu Jumalanäiti pitelee sylissään Jeesus-lastaa, joka on pukeutunut kellertävään pukuun ja pitää oikeassa kädessään pientä korkealle taivaita kohti kohotettua ristiä.

Jumalanäidin päällimmäisen viitan alta pilkottaa pään ja käsien kohdilta hiukan vihreän väristä pukua. Viitta on valahtanut hiukan taaksepäin takaraivoa kohti ja Jumalanäidin pään kohdalta näkyy hiukan ruskean värisiä hiuksia. Katseensa Jumalanäiti on luonut alaspäin, kohti sylissään istuvaa paljaspäistä Jeesus-lastaa.

³⁰⁵ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 137.

³⁰⁶ Tuominen-Halomo 2012.

³⁰⁷ Parikka 2018. Varkaudesta kertovaa uutista korjattiin riisan osalta.

³⁰⁸ (Oikaisu) 2018

³⁰⁹ Tuominen-Halomo 2012.

³¹⁰ Aalto 2015.

³¹¹ Aalto 2015.

Historialliset vaiheet

Kozelštšinan Jumalanäidin ikonin vaiheet tunnetaan aina 1700-luvun alkupuolelta saakka ja se on saanut nimensä oman alkuperäisen kotikylänsä mukaan, jossa sitä säilytettiin kreivi Vladimir Kapnitsin kartanossa.³¹² Sinne tämä italialaistyylinen ikoni kulkeutui keisarinna Elisabetin italialaisen hovineidon välityksellä.³¹³ Keisarinnan hovineitoa tarvittiin avustamaan tämän ikonin matkaa. Kozelštšinan Jumalanäidin ikonin muistojuhlaa vietetään ortodoksisessa kirkossa kevättalvella 21.2.³¹⁴

Suomessa tunnettu ikoni on peräisin Viipurin Sorvalin kylästä, jossa sen lahjoitti Kravotinskin perheelle pyhä Johannes Kronstadtilainen ja koettuaan parantumishmeen perheen tyttären osalta, perhe lopulta antoi ikonin lahjoituksena Sorvalin kirkkoon.³¹⁵ Tapahtuneen ihmeen myötä tämän ikonin tie johti kirkkoon.

Ikoni evakuoitiin Sorvalista turvaan sodan jaloista Helsingin Uspenskin katedraaliin.³¹⁶ Reitti ei ollut suorin mahdollinen. Ikonin tuolloinen evakuointimatka kulki Nastolan kautta.³¹⁷ Helsinkiin ikoni lähetettiin junalla, jota pommitettiin matkan aikana.³¹⁸

Kozelštšinan Jumalanäidin ikoni tunnetaan tavallisista arkisista uutisistakin. Ikoni tuli Suomessa tunnetummaksi muullekin, kuin vain ortodoksiselle kansalle, vuonna 2010, kun se varastettiin Uspenskin katedraalista, minkä johdosta se sai sittemmin medialta paljon julkisuutta.³¹⁹ Normaalisti suomalainen media ei juuri uutisoi ikoneista, ellei jotain pääse tapahtumaan, kuten tässä tapauksessa kävi.

Taiderikollisuus on laaja käsite, joka pitää sisällään väärennökset, taidevarkaudet, petokset, tekijänoikeus rikkomukset ja salakuljetukset.³²⁰ Taide varkauksien syynä ovat enimmäkseen taloudelliset tekijät, jolloin taide-esineestä voidaan vaatia lunnaita, joiden oletetaan museon tai jonkun muun tahon maksavan, mutta toisinaan taide-esinettä voidaan käyttää myös alamaailman valuuttana, jolloin se pyritään vaihtamaan huumeisiin, aseisiin tai sitten sitä käytetään

---

³¹² Arseni 2011, 12.

³¹³ Kahla 2001, 12.

³¹⁴ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 141.

³¹⁵ Arseni 2011, 12.

³¹⁶ Jääskinen 2003, 14.

³¹⁷ Jääskinen 2001, 15.

³¹⁸ Parikka 2018.

³¹⁹ Arseni 2011, 13.

³²⁰ Rumpunen & Seppälä 2004, 7.

rahanpesuun.³²¹ Taiteesta on moneksi ja valitettavasti myös rikolliset pyrkivät hyödyntämään taidetta omiin hämäriin tarkoituksiinsa silloin, kun uskovat voivansa vaihtaa taiteen johonkin minkä katsovat olevan heille hyödyksi.

Julkisiin tiloihin murtaudutaan yleensä öisin tai viikonloppuisin.³²² Tällä tavoin tapahtui myös Uspenskin katedraalin kohdalla. Vartiointiliike sai murtohälytyksen kesäkuisena aamuyönä 2010 Uspenskin katedraalista ja ulkoapäin tehty tarkastus kierros johti havaintoon rikotusta ikkunasta, minkä jälkeen tehty kohteen sisäpuolinen tarkastus kertoi vartijoille, että kirkosta oli anastettu omaisuutta. Varkaat olivat päässeet käsiksi esineistöön rikkomalla metalliputkella vitriinien laseja.³²³ Ihmeitä tekevä ikoni oli varastettu. Arvioitiin myös, että samalla lähti varkaiden matkaan noin 400 kappaletta helmiä, erilaisia kultaesineitä noin 130 sekä jalokiviä ja timantteja noin 140 kappaletta.³²⁴ Varkauden ensisijaisena syynä olivat ilmeisesti votiivilahjoina ikonille lahjoitetut pienet arvoesineet, joilla oli jälleenmyyntiarvoa.

Varastettu ikoni vietiin Helsingistä Turkuun, jonne se kätettiin.³²⁵ Matka ei ollut järin pitkä, mutta sen verran riittävä, että varastetun ikonin jäljet katosivat joksikin aikaa. Taidevarkauden tutkinta pyritään aloittamaan heti, kun varkaus on havaittu ja tärkeintä ei ole tekijän saaminen kiinni, vaan ensisijaisen tärkeää on saada selville teoksen olinpaikka.³²⁶

Tämä ei tällä kertaa onnistunut ihan heti, vaan aikaa ehti kulua. Ikoni löydettiin lopulta vasta puolen vuoden jälkeen lumisena ja multaisena, lumeen haudattuna paljaaltaan maata vasten.³²⁷ Ikoni löytyi suhteellisen lyhyessä ajassa. Usein varastetut taide-esineet voivat olla kateissa kauankin ja keskimääräinen löytymisaika on 15 vuotta.³²⁸

Ikoni vietiin löytöpaikalta jääkaappiin, koska sen liian nopeaa kuivumista piti varoa.³²⁹ Liian nopea kuivuminen olisi voinut vaurioittaa sitä entisestään. Ikonissa ei löydettyäessä ollut ulkoisia eikä näkyviä vaurioita, mutta se toimitettiin kuitenkin tarkastettavaksi, ja puhdistettavaksi Valamon konservointilaitokselle.³³⁰

---

³²¹ Torpo 2012, 8.

³²² Laitinen-Laiho 2007, 40.

³²³ Torpo 2012, 25,

³²⁴ Torpo 2012, 25.

³²⁵ Siukonen 2011.

³²⁶ Laitinen-Laiho, 2007, 67.

³²⁷ Aalto 2015.

³²⁸ Torpo 2012, 8.

³²⁹ Aalto 2015.

³³⁰ Yle 2011/2012

Osoittautui kuitenkin, että kunnostamista se siitä huolimatta vaati. Valamossa ikoni kunnostettiin pelastumisensa jälkeen varkauden selvittyä, minkä jälkeen se palautettiin juhlasaatossa alkuperäiselle paikalleen Uspenskin katedraaliin.³³¹ Ikonin paluu lähtöpaikkaansa tapahtui vuoden 2011 elokuussa.³³² Ikoni pääsi takaisin omaan kotiinsa.

Mitä nopeammin tekijöistä saadaan tietoa, sen paremmat mahdollisuudet on estää varastetun taiteen luovuttaminen eteenpäin.³³³ Tämän ikoniin kohdistuneen taidevarkauden kohdalla tämä rikostutkinnallinen tavoite onnistui. Sen varastaneet miehet eivät päässeet pakoon. Poliisi otti lopulta kiinni kolme romanialaista miestä ja hovioikeus tuomitsi heidät vankeuteen.³³⁴ Heidän virheekseen osoittautui toinen isku samaan kohteeseen. Ensimmäisestä iskusta he eivät jääneet kiinni, mutta yritettyään saman vuoden elokuussa samaa toiste Uspenskin katedraaliin, se johti kiinniottoon.³³⁵

Kun ihminen syyllistyy rikokseen, taustalta löytyy usein jokin syy siihen, mikä tekoon on johtanut. Tekijöiden etnisen taustan ja heidän kotimaassaan vallinneen ortodoksisen uskonnon katsottiin johtaneen siihen, että he valitsivat kohteekseen Uspenskin katedraalin, minkä lisäksi arveltiin heidän saaneen tietoa muilta samantaustaisilta henkilöiltä, mutta avoimeksi jäi kysymys, oliko kyseessä tilausvarkaus.³³⁶ Sitä se ei kuitenkaan välttämättä ollut. Se, että taidevarkaudet olisivat useimmiten tilausvarkauksia, on myytti, johon perustuen varkaat kuvittelevat voivansa myydä varastamansa taide-esineen, mikä on kuitenkin varkauden vaikein vaihe ja johtaa usein kiinnijäämiseen.³³⁷

Tämä tapahtuma johti myös Uspenskin katedraalin turvatoimien kiristämiseen ja siihen, että turistit joutuivat siitä eteenpäin ihailemaan kirkon aarteita turva-aidan takaa.³³⁸ Kun jotain pahempaa toisinaan pääsee tapahtumaan, seuraus on usein turvatoimien kiristys ja näin tässäkin tapauksessa, eikä se ole haitaksi, jos ikonin elo on hiukan turvallisempaa. Ihmeitä tekevät ikonit ovat kirkolle mittaamattoman arvokkaita. Kozelštšinan Jumalanäidin ikonin arvoksi arvioitiin kuitenkin 30 000 euroa.³³⁹

---

³³¹ Arseni 2001, 13.

³³² hos.fi 2017

³³³ Laitinen-Laiho 2007, 67.

³³⁴ Siukonen 2011.

³³⁵ Torpo 2012, 25,

³³⁶ Torpo 2012, 28-29.

³³⁷ Laitinen-Laiho 2007, 177.

³³⁸ Tuominen-Halomo 2012.

³³⁹ Korpo 2012, 25.

Varkaiden kynsistä pelastunut ikoni on sittemmin vierailut kotimaan rajojen ulkopuolella Virossa koko Viron metropoliitta Stefanoksen kutsusta ja Ruotsissa Tukholman suomalaisen seurakunnan Pyhän Nikolaoksen kirkossa 2012.³⁴⁰

Raportoidut ihmeet

Vaikka Kozelštšinan Jumalanäidin ikoni on painokuva alkuperäisestä, sitä pidetään siitä huolimatta ihmeitä tekevänä. Ikonin ihmekäsitys perustuu sekä Pultavan kuuluisan ikonin maineeseen, että sen omiin ihmekertomuksiin.³⁴¹ Pultavan osalta ihmeitä on ollut ainakin kreivi Kapnistin tyttären parantuminen jalkavammastaan.³⁴² Vuosilta 1881-1888 ihmeitä on ilmoitettu 38.³⁴³

Ikoniin liittyvät ihmeet ovat sisältäneet parantumisia ainakin kaatumataudista, kurkkumädästä, halvauksista, silmätaudista, sokeudesta, puhekyvyn menetyksestä, rintataudista, vatsakatarrista, liikuntakyvyttömyydestä, punataudista, surusta ja masennuksesta.³⁴⁴ Se on monipuolinen kirjo erilaisia tauteja ja vaivoja. Ihmeitä tekevän ikonin on katsottu olleen tavalla tai toisella apuna niissä kaikissa.

Suomeen tuodun ikonin aiheuttamia ihmeitä ovat olleet Viipurissa asuneen Kravotkinskin perheen tyttären Annan parantuminen parantumattomana pidetystä sairaudestaan ikonin avulla. Ihmeitä on kerrottu koetun myös ikonin pommitusten uhkaamalla evakuointimatalla pakoon Viipurista Nastolaan.³⁴⁵

Myös sitä pidetään eräänlaisena ihmeenä, kun ikonin vuonna 2010 Helsingin Uspenskin katedraalista varastanut mies paljasti tunnontuskissaan vankilassa istuessaan papille ikonin kätköpaikan ja luonnon armoilla metsässä puoli vuotta maannut ikoni pystyttiin vielä pelastamaan ja kunnostamaan.³⁴⁶ Kenties varkaiden ortodoksisuuteen viitannut tausta johti siihen, että salaisuuden kantaminen kävi liian raskaaksi vankilan oloissa ja ihmeitä tekevä ikoni muistutti siitä, mitä sille oli tehty.

---

³⁴⁰ hos.fi 2017

³⁴¹ Jääskinen 2001, 15.

³⁴² Jääskinen 2001, 15

³⁴³ Jääskinen 2001, 15.

³⁴⁴ Kahla 2001, 14.

³⁴⁵ Jääskinen 2001, 15.

³⁴⁶ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 139-140.

Ikonin konservointikin johti erääseen ihmeelliseksi katsottuun ilmiöön. Konservoinnin lopussa ikoni alkoi tuoksua hyvälle.³⁴⁷ Kenties se ilmoitti sillä tavalla auttajilleen olevansa kunnossa ja haluavansa kotiin.

Varkauden selvittyä ja ikonin palauduttua Valamon konservointilaitokselta kunnostettuna takaisin Uspenskin katedraaliin sen edessä sittemmin rukoilleet ihmiset ovat saaneet avun ilmeisesti ainakin korvakipuun ja lapsettomuuteen.³⁴⁸

Kozelštšinan Jumalanäidin ikoni on jälleen kaikkien sitä tarvitsevien ulottuvilla, kuten tällaisen taide-esineen kuuluu ollakin ja sen luo voi tulla tai sitten se tulee sitä tarvitsevien ihmisten luo. Ikonin vuonna 2012 tapahtuneen Viron vierailun jälkeen raportoitiin Virossa tapahtuneista ihmeistä, joita oli lihassurkastumista sairastaneen naisen parantuminen vaivoistaan, lonkkaviasta kärsineen naisen parantuminen ja rikoksesta syytetyn pojan vapautuminen syytteistä isänsä rukouksien vuoksi.³⁴⁹ Ikonista tuli Virossa vieraillessa eräänlainen julkkis. Ikonin vierailu huomioitiin Virolaisissa medioissa laajasti ja siitä kerrottiin Viron TV:n pääuutislähetyksessä.³⁵⁰ Viro on Helsingistä katsottuna lähellä oleva maa, joten on ikään kuin sattuman suomana luonnollista, että ikoni vieraili juuri Virossa.

Kysyttäessä seurakunnalta tämän jälkeen tapahtuneista ihmeistä ilmeni, että ainoa mikä viittaa nykypäivänä ikonin ympärillä tapahtuvien ihmeiden ilmenemiseen, on ikonille virtaavien kiitoslahjojen määrä.³⁵¹

4.6. Jumalanäidin Akatistos

Kuva 6.

Teoksen materiaaliset tiedot

Jumalanäidin Akatistos ikoni on peräisin 1700-luvun puolivälistä.³⁵² Sen alkuperäisestä tekijästä ei ole olemassa tietoa. Tekijän on kuitenkin mainittu olevan Valamolainen ikonimaalari ja juuri tuolle ajalle ajoitettujen ikonien lähtökohtana Valamo usein mainitaan.³⁵³ Valamo vaikuttaa olleen useasti

³⁴⁷ Aalto 2015.

³⁴⁸ Arseni 2011, 13.

³⁴⁹ Sirviö 2012

³⁵⁰ Seppälä 2012.

³⁵¹ Leistola 2018

³⁵² Sturm 2008, 29.

³⁵³ Jääskinen 1990, 53.

kotipaikkana ihmeitä tekeville ikoneille ikään kuin rauhan ja rukouksen tyyssija antaisi ikoneille valmiudet kasvaa ihmeitä tekeviksi.

Ikoni tunnetaan yleisesti neljällä erilaisella nimellä. Käytetyin nimi on Jumalanäidin Akatistos eli Jumalanäidin ylistys ikoni. Ikonista on kuitenkin käytetty myös nimitystä kaikkein pyhimmän Jumalanäidin ikoni ja kaikkein pyhimmän Jumalansynnyttäjän ylistys.³⁵⁴ Se tunnetaan myös nimellä Akatistos-Herran Äiti.³⁵⁵

Ikonia on nimitetty Akatistos-ikoniksi, koska sen aihepiiri on Jumalanäidille omistetun Akatistos-palveluksen inspiroima, mutta tekstit eivät kuitenkaan ole suoraan Akatistos-hymnistä.³⁵⁶ Ikonin lähtökohta Akatistos hymnistä viittaa kuitenkin suoraan hymnin sisältöön, joten sen voi katsoa olevan osa Jumalanäidin Akatistos ikonia. Akatistos veisattiin perimätiedon mukaan vuonna 626 Konstantinopolissa, kun kaupunki pelastui avaarien hyökkäykseltä.³⁵⁷ Tämän katsottiin tapahtuneen Jumalanäidin ansiosta.

Ikonin mitat ovat 143x107 cm.³⁵⁸ Se on materiaaliltaan temperamaalaus.³⁵⁹ Jumalanäidin Akatistos ikoni on sijoitettu Kuopion ortodoksiseen kirkkomuseoon. Siellä tämän ikonin inventointinumero on OKM 477.³⁶⁰

Merkinnät edestä ja takaa

Jumalanäidin Akatistos ikonista löytyy etualalta, aivan ikonin alareunasta, Jumalanäitiä vertauskuvallisesti ylistävät venäjänkieliset tekstit, joiden sisältö kuuluu suomeen käännettyinä seuraavasti: *iloitse pyhä valtaistuun, pyhä Kristuksen asuinsija, jossa Salomon seitsemän pylvästä, suljettu ovi, ruukku, johon manna otetaan vastaan, hyväntuoksuinen suitsutusastia ja sangen kallis mirha, ateriapöytä, jolla on taivaallinen leipä, kaivamaton kaivo, kultainen liitonarkki, hengentäyttämä kirja, jossa on pelastuksen sana.*³⁶¹ Ikoniin kuvattujen esineiden vieressä on selittäviä tekstejä.³⁶² Ikonin maalannut henkilö on siitä pääteltynä nähnyt tarpeelliseksi selittää kuvaa vielä kirjallisin keinoin.

³⁵⁴ Koho 1995, 9.

³⁵⁵ Hietainen 2017.

³⁵⁶ Sturm 2008, 29.

³⁵⁷ Arseni 2011, 9.

³⁵⁸ Jääskinen 1973, 74.

³⁵⁹ Sturm 2008, 29.

³⁶⁰ Hietainen 2017.

³⁶¹ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 144.

³⁶² Sturm 2008, 29.

Ikonissa ei ole jälkikäteen tehtyjä merkintöjä edessä, eikä takana.³⁶³

Aiheen alkuperäisyyden aste

Jumalanäidin Akatistos ikoni on päälle maalattu 1800-luvun loppupuolella.³⁶⁴ Käsitys siitä, millaiselta ikonin kuuluu näyttää, on hiukan vaihdellut eri aikoina ja korjailun seuraus on joskus ollut päälle maalaus.

Se konservoitiin 1972, jolloin ikoni puhdistettiin parista kohtaa niin, että alkuperäinen 1700-luvun heleämpi ja kirkkaampi maalikerros näkyy pienten neliöiden kohdalta.³⁶⁵ Puhdistusta ei kuitenkaan tehty koko ikonin osalta, joten maalikerroksien alla olevaa alkuperäistä pintaa ei lopulta kovin paljoa päässyt esiin. Kyseessä oli tuolloin hilseilevien värien vahvistaminen ja irtoavan pohjustuksen kiinnittäminen.³⁶⁶

Aiheen sanallinen kuvaus

Ikonografialtaan Jumalanäidin Akatistos ikoni on hyvin harvinainen.³⁶⁷ Jumalanäidin Akatistos ikoniin vangitun kuvan aihe perustuu Jumalansynnyttäjälle veisattavan Akatistoshymnin sanoituksen sisältöön.³⁶⁸ Akatistos on hymni, joka luetaan kirkossa ehtoopalvelukseen, ehtoon jälkeiseen palvelukseen tai rukouspalvelukseen liitettynä ja joka on omistettu jollekin pyhänä pidetylle henkilölle, Pyhän kolminaisuuden persoonalle, tapahtumalle tai asialle. Akatistoshymnin sisältöön kuuluvia asioita on Jumalanäidin Akatistos ikonissa pyritty tuomaan esiin kuvallisin keinoin.

Ikonin sommitelma on erikoinen sisältäen runsaasti allegorisia yksityiskohtia ja vapaasti muunneltuun Hodigitria-tyyppiseen asetelmaan on yhdistetty Jumalanäitiä ylistävän Akatistos-veisun symboleja sekä Kristuksen ja Jumalanäidin kovaan kärsimykseen viittaavia välineitä, kuten Kristus-lapsen tulevaisuuteen viittaava iso risti, keihäs, iisopin korsi.³⁶⁹ Kuvassa on myös Jumalanäidin rintaan kohdistuva miekka, joka viittaa vanhurskaan Simeonin ennustukseen: *myös sinun sielusi lävitse on miekka käyvä* (Luuk. 2:35.)³⁷⁰ Kristus kuoli lopulta elämänsä viime metreillä

³⁶³ Hietainen 2017,

³⁶⁴ Sturm 1997, 194

³⁶⁵ Jääskinen 1973, 76.

³⁶⁶ Jääskinen 1973, 76.

³⁶⁷ Sturm 2008, 29.

³⁶⁸ Arseni 2011, 9.

³⁶⁹ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 144.

³⁷⁰ Vikström 2015, 46.

ristillä, jonka johdosta miekan katsotaan käyneen Jumalanäidin sielun lävitse oman lapsensa Jeesuksen kuollessa julmasti ristiin naulittuna.

Yksityiskohtia, symboleita ja Vanhantestamentin ennaltakuvauksia Jumalanäidin Akatistos ikonissa riittää, mutta näitä samoja symboleja ei kuitenkaan ole löydettävissä ollenkaan Athoksen Hilanderin, Zografoksen ja Dionisioksen luostareiden ihmeitä tekevissä Akatistoksen Jumalanäiti-ikoneissa.³⁷¹

Jumalanäidin Akatistos ikonin tausta on monen kirjavan sävyinen ja siinä voisi äkkiseltään katsottuna tulkita olevan jotain rakennuksia. Oikealle ikonissa on kuvattu pylvä, johon Kristus sidottiin kiinni julmasti ruoskittavaksi ja jonka päällä oleva kukko viittaa Pietariin, joka kielsi Kristuksen ennen, kuin kukko kiekui kolmesti.³⁷²

Kuvassa Jumalanäidin vasemman olkapään takaa katsoo ruskean värin ympäröimä silmä. Samanlainen silmä tuijottaa myös oikeassa laidassa Kristus-lapsen olkapään takana. Ylhäällä on Jaakobin unessaan näkemät taivaaseen asti ulottuvat tikkaat, joita enkelit kulkivat ja tikapuiden välissä olevat portaat ovat pelastuksen portaat, jotka symboloivat Jumalanäitiä pelastuksen välikappaleena.³⁷³ Jumalanäidin eteen on kuvattu neliönmallisia esineitä. Ne tarkoittavat tyhjää hautaa ja Kristuksen käärinliinoja, jotka viittaavat tulevaan Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen.³⁷⁴

Jumalanäiti on pukeutunut ikonissa punertavan ruskeaan kuviolliseen kaapuun, jonka alta pilkottaa hiukan tummansinistä pukua. Jumalanäidin päässä on kruunu ja taustalla oikean olkapään kohdalla vinossa oleva miekka, joka näyttää lävistävän Jumalanäidin rinnan. Se kuvaa Jumalanäidin kohtalossa piilevää kärsimystä. Jumalanäiti on kuvattu vyötärosta ylöspäin oikean käden ollessa kohotettuna siunaukseen. Vaalean vihertävän ja kullansävyiseen pukuun pukeutunut kruunupäinen Jeesus-lapsi istuu Jumalanäidin vieressä, hiukan etupuolella pienellä valtaistuimella, kädessään on korkealle lapsen pään yläpuolelle ulottuva hiukan vino risti toisen käden ollessa kohotettuna siunaukseen.

Historialliset vaiheet

---

³⁷¹ Vikström 2015, 45.

³⁷² Sturm 2008, 29.

³⁷³ Sturm 2008, 29.

³⁷⁴ Sturm 2008, 29.

Jumalanäidin Akatistos ikonin alkuperäinen malli on todennäköisesti ollut jokin vanhassa Valamon luostarissa tunnettu ikonografinen malli, sen Neitsyt Marian Akatistos-aineiston lisäksi, jota siellä käytettiin ikonien maalauksessa 1700-luvulla.³⁷⁵

Ikonin on katsottu olevan lähtöisin vanhasta Valamon luostarista, joka on mainittu monien muidenkin 1700-luvulle ajoitettujen ikonien alkuperäisenä lähtöpaikkana.³⁷⁶ Valamo on synnyttänyt monta ikonia ja ollut ajan mittaan niiden koti, kunnes tie on kulkenut jonnekin pois. Ikoni oli vuonna 1757 tuotu Valamon luostarista Käkisalmen kaupungin sataman rukoushuoneeseen, joka rakennettiin uudelleen vuonna 1863 ja Jumalanäidin Akatistos ikoni sijoitettiin uusittuun pyhäkköön, josta se myöhemmin kuitenkin siirrettiin Jumalanäidin syntymälle vihittyyn Käkisalmen pääkirkkoon.³⁷⁷

Ortodoksinen usko juurtui syvälle Käkisalmen läänin maaperään.³⁷⁸ Venäläisessä kulttuurissa ortodoksisuudella on vahva merkitys. Käkisalmi oli yksi kolmesta suomalaisesta Laatokan Karjalan kaupungista, jotka menetettiin Neuvostoliitolle toisen maailmansodan seurauksena ja Jumalanäidin Akatistos ikoni kuului Käkisalmen kunnioitettuihin ikoneihin.³⁷⁹ Tarina kertoo, että Käkisalmi perustettiin siihen paikkaan, jossa kuultiin käen kukkuvan ensikertaa, mutta Jumalanäidin Akatistiksesta Käkisalmi sai uuden tarinan kannettavakseen. Jumalanäidin ja Kristus-lapsen kruunut on lisätty ikoniin vasta vuonna 1863.³⁸⁰

Ikonilla on ollut merkittävä asema Käkisalmen terveydenhuollon historiassa ja ikonin käyttäminen kulkutaudin torjunnassa on saanut omana aikanaan lääkitystä paremman vastaanoton.³⁸¹ Ihmiset eivät aina välttämättä usko lääkäreiden käsityksiin ja näin on tapahtunut myös silloin, kun ikoneilla on ollut vahva asema uskonnollisten ihmisten mielissä. Kritiikin esittämiseen kenellä tahansa on oikeus, eikä lääkärin auktoriteettia välttämättä tarvitse aina kunnioittaa, joskin joidenkin sairauksien kohdalla sillä saattaa olla isommat seuraukset.

Ikoni on nykyään tallessa Suomen ortodoksisessa kirkkomuseossa, jonne se lopulta päätyi erilaisten vaiheiden jälkeen.³⁸² Elämä päätti kierrättää tätä ikonia paikasta toiseen. Ensin se tuli evakoiduksi talvisodan tieltä Käkisalmen kaupungista vuonna 1940, josta matka jatkui edelleen, päättyen sitten

³⁷⁵ Jääskinen 2003, 13.

³⁷⁶ Jääskinen 1990, 53.

³⁷⁷ Jääskinen 2003, 13.

³⁷⁸ Kansanaho 1997, 20.

³⁷⁹ Jääskinen 2003, 13.

³⁸⁰ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 144.

³⁸¹ Jaakkola 2008, 26.

³⁸² Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 143.

lopulta toistakymmentä vuotta kestäneen matkan jälkeen, vuonna 1957, turvaan Kuopion ortodoksiseen kirkkomuseoon.³⁸³ Sinne ikoni on matkansa jälkeen myös jäänyt. Ennen päätymistään Kuopion ortodoksiseen kirkkomuseoon, ikoni odotti pakkauksessaan Hämeenlinnan kirkon varastossa vuosikymmenen ajan.³⁸⁴

Jumalanäidin Akatistos ikonia ei ole ortodoksisen kirkon taholta koskaan virallisesti tunnustettu ihmeitä tekeväksi, eikä sillä näin ollen tietysti myöskään ole Suomen ortodoksisessa kirkkokalenterissa mitään omaa muistojuhlaakaan.³⁸⁵ Tämä ikonin historiassa oleva asia ei ole ortodoksiuskovia häirinnyt, vaan tästä pienestä puutteesta huolimatta Jumalanäidin Akatistos ikonia pidetään joka tapauksessa uskovien parissa yleisesti kuitenkin yhtenä Suomen kuudesta ihmeitä tekevästä ikoneista ja kunnioitetaan sen mukaisesti.

Raportoidut ihmeet

Perimätiedon mukaan Käkisalmissa asuvat kaupunkilaiset varjeltuivat Jumalanäidin Akatistos ikonin ansiosta tuolloin paikkakunnalla riehuneelta koleralta vuonna 1831, kun ikonia kuljetettiin ristisaatossa kolmena peräkkäisenä sunnuntaina kaupungin ympäri pysähtyen välillä toimittamaan rukouspalvelusta ihmisten suojautumiseksi pelottavalta sairaudelta, minkä ansioksi katsottiin, ettei kukaan sitten kuollut tautiin.³⁸⁶

Samoin samaisessa Käkisalmissa vuonna 1853 Jumalanäidin Akatistos ikonin apuun turvauduttiin täsmälleen samasta syystä, kulkutaudin riehussa ympäri kaupunkia ja tästä inhottavasta taudista pelastumisen muistoksi Käkisalmissa toimitettiin sittemmin joka vuosi ristisaatto kaupungin ympäri sekä ortodoksisen kirkkovuoden kalenterissa olevan Pyhän Kolminaisuuden päivänä, helluntaina, että Jumalanäidin suojeleksen päivänä.³⁸⁷ Kolera on ihmisestä toiseen tarttuva suolistotauti. Syyn siihen, että kukaan ei edes sairastunut taudin riehussa kaupungissa, katsottiin olevan ikonin ansiota.³⁸⁸

Jumalanäidin Akatistos sijaitsee ortodoksisessa kirkkomuseossa, joten siihen liittyvistä Käkisalmen jälkeisistä ihmeistä ei ole paljoakaan tietoa. Ihmiset kertovat yleensä ihmeisiin liittyvät muistonsa seurakuntien papeille tai luostarien jäsenille, mutta museo ei ole kerännyt talteen tai tutkinut

³⁸³ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 143.

³⁸⁴ Jääskinen 1990, 53.

³⁸⁵ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 143.

³⁸⁶ Jääskinen 1990, 53.

³⁸⁷ Arseni 2011, 10.

³⁸⁸ Jaakkola 2008, 26.

ihmetarinoita.³⁸⁹ Se ei tarkoita, etteikö tällaisia ihmeeksi luokiteltuja asioita olisi tapahtunut. On kuitenkin tiedossa yksi vuodelta 2016 kuultu vanhemman naisen kertomus, jonka mukaan hänen poikansa vaimoineen olivat kärsineet lapsettomuudesta.³⁹⁰ Näin, kunnes nainen vieraili kesällä 2015 museon Pyhyiden portailla- näyttelyssä ja miniänsä kanssa pysähtyi Jumalanäidin Akatistos- ikonin äärelle rukoilemaan ikonia auttamaan poikaansa sekä hänen vaimoaan sillä lopputuloksella, että pariskunta oli saanut sittemmin lapsen.³⁹¹

Ortodoksisen kirkkomuseon kokoelmiin, eikä niinkään itse Jumalanäidin Akatistos ikoniin liittyä vielä kertomus museon kuljetuksia hoitavasta miehestä, joka menetti onnettomuuden yhteydessä näkönsä niin, ettei saanut enää ajaa autoa, mutta vuonna 2017 mies ilmoitti näkönsä parantuneen niin, että oli saanut takaisin ajokorttinsa katsoen sen johtuvan siitä, että oli tekemisissä pyhyiden kanssa hoitaessaan kirkkomuseon kuljetuksia.³⁹² Ken tietää, aiheuttiko tämänkin tapahtuman Jumalanäidin Akatistos ikoni.

5. Ihmeitä tekevät ikonit

5.1 Ihmeitä tekevän ikonin kohtelu

Suomessa vakiintuneen tavan mukaan uusi ikoni kuuluu viedä johonkin ortodoksisessa kirkossa toimitettavaan jumalanpalvelukseen siunattavaksi.³⁹³

Ortodoksisessa traditiossa ikonin katsominen aloitetaan ja lopetetaan yksinkertaisella riitillä: ristinmerkillä.³⁹⁴ Ikoni on hengellisen elämän apukeino, joka tehdään rukouksella rukousta varten.³⁹⁵ Ikoni on tavallaan kuvan muotoon tehtyä rukousta. Ikonin katsominen on pyhitettyä aikaa, jolla on alku- ja loppuhetkensä tavanomaisessa ajassa.³⁹⁶

Ikonia kunnioitetaan tekemällä ristinmerkki ikonin edessä, suutelemalla ikonia ja kantamalla ikonia kirkollisissa kulkueissa, eli ristisaatoissa.³⁹⁷ Ikoneja nimenomaan kunnioitetaan, ei palvota, kuten jotkut väittävät joko tietämättömyyttään tai sitten tahallaan silkkaa ilkeyttään. Kunnioittaminen on aina eri asia, kuin palvominen, riippumatta siitä, onko kyse ikoneista vai jostain muusta.

³⁸⁹ Hietainen 2017.

³⁹⁰ Hietainen 2017.

³⁹¹ Hietainen 2017.

³⁹² Hietainen 2017.

³⁹³ Flinckenberg- Glushkoff 2015, 163.

³⁹⁴ Seppälä 2014, 82.

³⁹⁵ Kantonen, Koivula & Zitting 2011, 14.

³⁹⁶ Seppälä 2014, 82.

³⁹⁷ Kantonen, Koivula & Zitting 2011, 14.

Kirkon traditiossa ihmeitä tekeväille ikonille on kannettu erityistä kunniaa ja usein onkin tapana pitää lampukkaa lakkaamatta palamassa ikonin edessä.³⁹⁸ Sillä on haluttu ikään kuin suoda kunnioitetulle ikonille jatkuva valo niin, ettei pyhäksi katsotun kuvan ole tarvinnut vaipua varjoihin edes öiseen aikaan. Onhan ikoni valona ihmisille, jotka etsivät pimeydessä, edes hiukan valoa sille tielle, jota pitkin elämä kuljettaa, joten on luonnollista, että ihminen on puolestaan halunnut tarjota hiukan valoa ikonilleen.

Ikoniteline koristetaan votiivilahjoilla, jotka on joskus taottu parantuneen ruumiin osan muotoisiksi ja ikonin kunniaksi järjestetään suuri praasniekka sekä toisinaan myös ristisaattoja.³⁹⁹ Votiivilahja on uhrilahja, joka annetaan lupauksen yhteydessä Jumalalle tai hengelle. Votiivilahjoja voivat olla esimerkiksi erilaiset korut. Praasniekka on suojeleuspyhimyksen muistopäivä, jota ortodoksisessa kirkossa on tapana viettää pyhäksi katsottujen kohdalla.

Aivan, kuten muitakin ikoneja, myös ihmeitä tekeviä ikoneja kumarretaan ja kosketaan. Ikonin edessä tapahtuva kumartaminen itsessään, ulkoisena toimintoja, ei voi olla mitenkään tuomittavaa.⁴⁰⁰ Kumarrus on vain liike, jos siihen suhtautuu vain liikkeenä. Kumartaminen kohdistuu viime kädessä sille, mitä kohti kumartajan tahto suuntautuu.⁴⁰¹ Kumartaessa olennaista on siis pohjimmiltaan vain ja ainoastaan se, mitä ihminen tahtoo tällä liikkeellään viestittää sille kohteelle, jota kohdin kumartaminen suuntautuu.

Eräs kumartamisen tapa ei ole palvova, mutta se on kunnioittava ja kumartaessamme Kristuksen tai pyhien kuvan edessä, kumarrus ei kohdistu puiselle paneelille tai väreille, vaan Kristukselle, jolle kuuluu kumartaminen kaikissa yhteyksissä ja pyhille, joita sopii kumartaa kunnioittavassa mielessä.⁴⁰² Kristus ja pyhät ovat kohde, joille kumartaminen, on luonnollista toimintaa uskovalle ihmiselle.

Se, että kristityt koskevat ikoneita kumartamisen yhteydessä, on sopusoinnussa sen kanssa, mitä he haluavatkin tehdä, kunnioittaa Kristusta Jumalaansa tai hänen pyhiään, profeettoja, apostoleja, marttyyreja tai joitain muita.⁴⁰³ Kumartaessaan ikonia kohden ja koskettaessaan ikonia, kristitty kunnioittaa hartaasti samalla sitä kohdetta, minkä hahmo ikonissa sattuu olemaan, oli se sitten Kristus tai joku pyhistä.

³⁹⁸ Ksenofontoslainen 2017, 9.

³⁹⁹ Ksenofontoslainen 2017, 10.

⁴⁰⁰ Qurra 2008, 29.

⁴⁰¹ Qurra 2008, 29.

⁴⁰² Qurra 2008, 72-73.

⁴⁰³ Qurra 2008, 75.

Ikonien kunnioittamisessa ei ole kyse jostain uskonnon irrallisesta osa-alueesta, vaan siitä, millaista uskonnollinen asennoituminen pohjimmiltaan on ja millaiseksi uskon ja uskonnon perusluonne ymmärretään.⁴⁰⁴ Ikonien kunnioittaminen ei ole vain jokin irrallinen uskonnon alue, vaan se on keskeinen osa ortodoksien uskontoa.

Yleensäkin ikoneille osoitettu kunnioitus johtuu uskosta siihen, että ikoniin kuvattu henkilö on Jumalan armosta läsnä kirkollisesti siunatussa ikonissa.⁴⁰⁵ Ikonin kautta ihmiset voivat kokea pyhän läsnäolon sitä kaivatessaan.

Kunnioitus koskee ikonin koko elinkaarta ja jos ikoni on syystä tai toisesta vaurioitunut sen verran, ettei sitä voi enää entisöinnillä pelastaa, siitä ei voi luopua miten tahansa.⁴⁰⁶ Historian aikana on ollut erilaisia tapoja, joilla loppuunsa tullut ikoni on saatu kohtaamaan matkansa pää. Venäjällä on ollut tapana haudata ikoni kirkasvetisen puron pohjaan tai jättää se joen ja aaltojen vietäväksi.⁴⁰⁷ Kreikkalainen käytäntö oli haudata ikoni kirkon lattian alle.⁴⁰⁸ Nykyajassakin on omat tapansa. Nykyisin mahdollisena tapana päättää ikonin matka, on sen polttaminen, mutta se pitää tehdä kunnioittavasti.⁴⁰⁹

Ikoni on kuva pyhitetystä ja kirkastetusta elämästä, jonka saavuttamiseen kristillinen elämä tähtää.⁴¹⁰ Kirkon pyhäksi henkilöksi ei kukaan pääse kovin helpolla, mutta toisaalta, ei sitä voi sanoa täysin mahdottomaksikaan.

5.2 Ihmeitä tekevien ikoneiden määrä ja ilmiön laajuus

Ihmeitä tekeviä ikoneja on ympäri ortodoksista maailmaa.⁴¹¹ Niin vahvasti mahdollisuus ikonin suomaan ihmeeseen kuuluu ortodoksiseen kulttuuriin. Ikonit ovat asemaansa vakiintunut ja kaikkialle levinnyt universaali ilmiö, jolla on pitkä historia, eikä niitä voi irrottaa kristinuskon kokonaisuudesta.⁴¹² Ikonien historia on osa kristinuskon historiaa, siitäkin huolimatta, että kaikki kristinuskon suuntaukset eivät niitä kunnioitakaan.

---

⁴⁰⁴ Qurra 2008, 26.

⁴⁰⁵ Sokratilin 2011, 27.

⁴⁰⁶ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 164.

⁴⁰⁷ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 164,

⁴⁰⁸ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 164.

⁴⁰⁹ Flinckenberg-Glushkoff 2015, 164.

⁴¹⁰ Kantonen, Koivula & Zitting 2011, 7.

⁴¹¹ Ksenofontoslainen 2017, 9.

⁴¹² Qurra 2008, 26.

Ikonitutkija Boris Rothemundin tekemän, varovaisen arvion mukaan, koko maailmassa on olemassa, kaiken kaikkiaan, arviolta lähemmäs kymmentuhatta ihmeitä tekevää ikonia.⁴¹³ Se on varsin suuri määrä ikoneja ja jos kaikkien voi olettaa tekevän ihmeitä, maailma on sillä perusteella arvioina melko ihmeellinen paikka, mutta maailmassa on monta ihmeellistä asiaa, joten kyllä ihmeitä tekevillä ikoneillakin on paikkansa tällä maapallolla.

Jotkut ihmeitä tekevät ikonit tunnetaan ainoastaan pienissä piireissä, paikallisella tasolla, toiset taas ihan maanlaajuisesti tai jotkut ikonit tunnetaan jopa sitäkin kauempana.⁴¹⁴ Joidenkin ihmeitä tekevien ikoneiden voisi kaikei sanoa olevan suoranaisia julkkiksia uskovien piirissä. Niiden olemassaolosta ollaan tietoisia ja niiden vuoksi voidaan matkustaa pitkiäkin matkoja, jotta päästäisiin tapaamaan ikonia, joka koetaan itselle jollain tavalla läheiseksi ja jonka katsotaan tehneen ihmeitä.

Suomessa ihmeitä tekevät ikonit tunnetaan kuitenkin parhaiten ortodoksien keskuudessa, mutta ei yleisellä tasolla kansan parissa. Ihmeistä ja ihmeitä tekevästä ikoneista ei juurikaan uutisoida valtaa pitävän median taholta muutoin, kuin jos ikonille tapahtuu jotain.

Ihmisellä pitää olla kulttuurista tuntemusta ennen, kuin ihminen ymmärtää ikoneja ja ihmeitä tekevät ikonit ovat asia, jotka voivat vaatia ihmiseltä vähän enemmän ymmärtämisen kykyä. Tämä johtuu siitä, että niiden maailma ulottuu jonkin verran vallalla olevan tieteellisen käsityksen ulkopuolelle.

Kreikassa melkein joka kylällä on oma ihmeitä tekevä ikoninsa ja luostareilla niitä on monesti olemassa useita kappaleita.⁴¹⁵ Se on paljon ikoneita yhdelle maalle, mutta kreikassa ortodoksisuudella on vahva asema, joten se selittää myös ihmeitä tekevien ikonien läsnäolon sen maan kulttuurissa. Erityisesti munkkien pyhällä Athosvuorella niitä on joka luostarissa jopa useita.⁴¹⁶

Venäjällä ihmeitä tekeviä ikoneja arvioidaan olevan yli tuhat.⁴¹⁷ Ihmeitä tekevä ikoni vaikuttaa olevan joillakin alueilla varsin yleinen asia. Yleensä niitä on aina siellä, missä on ortodoksisuudella on pitkät perinteet.

⁴¹³ Finckenberg-Gluschkoff 2015, 96.

⁴¹⁴ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 97.

⁴¹⁵ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 96.

⁴¹⁶ Ksenofontoslainen 2017, 9.

⁴¹⁷ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 96-97.

Maailmalla yleisesti tunnettuja ihmeitä tekeviä ikoneja ovat ainakin *Vladimirin Jumalanäidin ikoni*, *Kazanin Jumalanäidin ikoni*, *Tihvinän Jumalanäidin ikoni* ja *Jumalanäiti Kaikkien murheellisten ilo-ikoni*.⁴¹⁸

Suomessa ihmeitä tekevät ikonit tunnetaan ortodoksien keskuudessa. Muutoin niistä ei juuri puhuta, eikä ilmiön olemassaoloa välttämättä edes tiedetä ortodoksisuuden ulkopuolella. Ihmeitä tekevät ikonit eivät ole meidän maassamme mitään suuria julkkiksia.

Voisiko ihmeitä tekeviä ikoneja sitten olla enemmän? Kyllä voisi, mutta ihmeiden, jotta ne tulisi tunnistetuksi ihmeinä, pitäisi olla sellaisia, että ne todella huomattaisiin.

Ihmeitä tekeviä ikoneja on myös kadonnut. Tästä esimerkki on *Smolenskin Jumalanäiti* ikonin Viaporin muunnelma, joka tunnettiin Suomessa ennen itsenäistymistä.⁴¹⁹ Sen nykyistä olinpaikkaa ei tiedetä. Voi olla, että venäläinen ratsuväki vei sen mukanaan tai sitten se katosi ortodoksisen kirkkoesineistön siirron yhteydessä.⁴²⁰ Ehkä se löydetään jonain päivänä.

Ihmeitä soisi myös olevan enemmän, kuin yksi tai kaksi ikonia kohden. Ikonista ei välttämättä kovin herkästi tule virallisesti tunnustettua ihmeitä tekevää ikonia varsinkaan enää nykypäivän maailmassa, jossa ihmeille ei enää tunnu olevan sijaa.

6. Lopuksi

Alkutaipaleilla tuntui siltä, että tietoa ei löydy tarpeeksi, mutta ajan mittaan ja varsinkin muutettuani Jyväskylästä töiden perässä Helsinkiin keväällä 2017, lähdeaineistoa alkoi kertyä, kun ehdin ottamaan yhden jos toisenkin yliaktiivisen kierroksen pääkaupungin kirjastoihin. Pitkinä ja pimeinä syksyisinä öinä istuin turvallisuusalan työtehtävistä palatessani junassa lukemassa kirjoja siinä toivossa, että löytäisin jotain, mistä olisi apua tämän tutkielman kirjoittamiseen.

Kun kotimaisia ihmeitä tekeviä ikoneja tarkastellaan kokonaisuutena johtopäätöksenä voi ensinnäkin tehdä sen, että niitä ei ole olemassa kovin montaa ainakaan sillä virallisella mittarilla, jolla kirkko määrittelee ikonin ihmeitä tekeväksi.

Taidehistorian kannalta ikoneihin liittyvät ihmeet eivät edes ole olennaisempia asioita, vaan ne kuuluvat enemmänkin teologian piiriin. Näiden tietojen valossa voi kuitenkin todeta, että ikonien kautta tapahtuneet ihmeet eivät välttämättä ole järin suuria ja osaa kertomuksista voi pitää jossain

⁴¹⁸ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 99-113.

⁴¹⁹ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 147.

⁴²⁰ Flinckenberg-Gluschkoff 2015, 147.

määrin epämääräisinä, jolloin ei voi sanoa mitään varmaa ihmeisiin liittyvien tarinoiden paikkansa pitävydestä.

Kaikki ihmeitä tuottavaksi lasketut ikonit ovat Jumalanäidin kuvia ja feministisellä ajattelulla voisi mieltä, että ehkä ne tuovat esiin naisten äänen kirkossa, joka ei hyväksy naispappeutta. Kenties se on ollut Jumalanäidin tarkoituskin.

Feministinä kiinnitin huomiota myös sellaiseen seikkaan, että suomalaisten ihmeitä tekevien ikoneiden joukosta ei löydy suoranaisia mainintoja siitä, että maalaajat olisivat olleet naisia, kuten esimerkiksi ortodoksisia nunnia. Onko tämä sitten sattumaa vai tahallista unohtamista historiaan havinaan, sitä en osaa sanoa. Jerusalemin Jumalanäiti- ikoni on maalattu naisluostarissa, mutta mikään ei viittaa siihen, että maalaajat olisivat olleet nunnia, vaikka voisi olettaa juuri näin olleen. Naisten ikonimaalaus tuli maailmasta luostareihin vasta 1800-luvun alussa, jolloin siitä tuli taiteilijanunniin ansiosta merkittävä ja näkyvä ilmiö.⁴²¹

Kaikkein suurin pyhä on nainen, Jumalansynnyttäjä Maria ja ortodoksisessa kirkossa tasa-arvo-ajattelu pohjautuu tähän miehen ja naisen ollessa siinä mielessä tasa-arvoisia, että molemmilla on mahdollisuus saavuttaa pyhyys.⁴²² Neitsyt Marialla on ollut keskeinen rooli ortodoksisen kirkon historiassa. Ortodoksisessa kirkossa Maria on hyvin läheinen henkilö ja häntä rukoillaan paljon, mutta kristillisessä kuvataiteessa Marian katsotaan edustavan koko kirkkoa kokonaisuutena, minkä vuoksi hänet on aina sijoitettu tiettyyn paikkaan esille kirkon alttaripäättyyn.⁴²³ Ortodoksisen teologian voisi tällä perusteella uskoa kelpaavan nykyfeministeillekin. Maria on tekonsa kautta ihminen, jonka kautta ilo koittaa, joka vapauttaa murheenkyynelistä.⁴²⁴

Ehkäpä joskus tulevaisuudessa löydetään jostain suomalainen naisen maalaama ihmeitä tekevä ikoni. Tietoja ihmeitä tekevien ikonien naismaalareista ja naisten ikonityöpajoissa luoduista pyhistä esineistä on löytynyt vasta 1800-luvun aineistosta.⁴²⁵ Sitä seurasi se, että tietoa naispuolisista ikonimaalareista alkoi ilmaantua 1600-luvun jälkipuoliskolla, mikä johti siihen, että 1900-luvun alkupuolella ikonimaalareissa oli naisia jo kaikista Venäjän säädyistä keisarinnoja ja prinsessoja myöten.⁴²⁶ Miehillä oli silloin suurempi valta määrätä naisten elämästä, joten ensimmäiset

---

⁴²¹ Turtsova 2010, 13.

⁴²² Kristoduli 2010, 21.

⁴²³ Mattila, 2012.

⁴²⁴ Penttinen 2012, 82-83.

⁴²⁵ Turtsova 2010, 11.

⁴²⁶ Turtsova 2010, 11.

maininnat itsenäisesti työskentelevistä naisikonimaalareista ilmaantuivat vasta 1700-luvun alkuvaiheilla.⁴²⁷ Miesten vanha valta naisten elämään murtui ja muuttui hiljalleen toisenlaiseksi.

Naisten ikonimaalausta ei ole juurikaan tutkittu sen enempää Venäjällä, kuin muuallakaan, vaan naisten ikonimaalausta tarkastellaan ilmiönä, jolla ei ole olemassa historiallisia juuria.⁴²⁸ Tämähän on väistämättä virheellinen tulkinta. Kaikella on historia. Tämän me tiedämme. Jonkun toisen tehtävä on tutkija aihetta lisää. Tyyllillisesti ikonit eroavat toisistaan, eikä niitä voi sen kautta verrata.

Näiden ikoneiden olemassaoloon sisältyy ihmeen mahdollisuus, joten näen tarpeelliseksi kirjoittaa oman näkemykseni niistä tähän loppuun. Tämä on kuitenkin se asia, jota kysytään, kun aiheen valintani on tällainen.

Pyhä ei ole kaukana ja meillä on synnynnäinen valmius kokea sen läsnäolo ja siihen, kuinka tämä ominaisuus kehittyy, vaikuttaa ympäristö.⁴²⁹ Jos ihminen ei ole jo valmiiksi ortodoksi, ihmeitä tekevien ikoneiden maailmaa ymmärtää paremmin silloin, kun elämän tragediat ovat tulleet tutuksi. Tragedia sinne, tragedia tänne ja vielä vähän lisää, niin tragediat alkavat tuntua tutuilta ja turvallisilta, eikä silloin ole haitaksi, jos ihminen ymmärtää ikoneista saatavan lohdun.

Ihmettä voi toivoa kuolemaa, vammautumista, sairautta tai väkivaltaa kohdatessaan ja elää siinä ajatuksessa, että rukous kantaa tällaistenkin raskaiden vaiheiden yli tavalla tai toisella, jolloin ihminen itse jaksaa elämäänsä vähän paremmin silloin, kun se ei aina ole kovin ihanaa, mutta elämä harvoin on pelkkää auringonpaistetta.

Sanotaan kuitenkin niin, että Jumala loi huumorin ja huumorintajun, ikuisen elämän ollessa huikea tuote, jota on vain markkinoitu huonosti, koska sitä yritetään myydä harmaassa paketissa.⁴³⁰ Siinä missä huumori, myös usko ihmeisiin ja elämä kauneus, voi antaa voimaa jaksaa. Ihmisen sielu janoaa elämäänsä kauneutta, myös silloin, kun kyse on teologisista aihepiireistä. Hengellisyys tarvitsee kenties sisälleen jonkin verran visuaalisuutta voidakseen olla tasapainoinen. Tärkeintä elämässä on luovuus ja siihen sisältyykin sitten kaikki, rakkaus, usko, se tuikkiva tähti, joka valaisee ja auttaa kulkuamme.⁴³¹ Luovuus on elämää ylläpitävä voima.

---

⁴²⁷ Turtsova 2010, 11.

⁴²⁸ Turtsova 2010, 10.

⁴²⁹ Kajannes 2011, 125.

⁴³⁰ Valkeameri 2017, 177.

⁴³¹ Finni 1990, 319.

Monet ikoneihin liittyvistä ihmeistä kertovat siitä, kuinka lapsettomuudesta kärsimisen jälkeen on saatu aikaiseksi lapsi. Melankoliaa ruokkiva surumieli syntyy menetyksen tunteesta ilman, että voi yksilöidä, mitä on menettänyt.⁴³² Kun menettää lapsen tai ei sellaista voi saada, väistämätön seuraus kaiketikin erilaiset kielteiset tunteet, kuten surumieli, tuska ja viha. Näin vapaaehtoisesti lapsettomana se pisti silmään ja jäin miettimään, olisiko ikoni suostunut tekemään minut steriiliksi, jos olisin sitä tajunnut aikoinaan pyytää vai onko niin, että Jumalanäiti itsekkin äitinä auttaa vain sellaisia naisia, jotka haluavat lapsia?

Rukous ikonin edessä on tapa edes yrittää jotain ja siitä voi sentään saada, voimaa jaksaa seuraavaan päivään ja sielulleen paremman olon hetken ajaksi. En tiedä, onko rukouksesta varsinaista käytännön apua, mutta ei siitä harmiakaan ole, jos rukousta ei käytä väärin ja ala sen myötä toivoa jotain niin mahdotonta, että sen toteutumiseen ei enää ihmeekään riitä.

Huomasin tutkielmaa tehdessäni, että ikoneista ei ole sittenkään kirjoitettu kovin paljoa kirjallisuutta, vaikka niillä on pitkä historia. Tieto oli sirpaleista ja sitä piti keräillä sieltä täältä eri lähteistä, koska vaikka kirjallisuutta on, se on ikoneiden osalta hajanaista. Ennen kirjoittamiseni aloittamista olin siinä luulossa, että kyllä ikoneista tietoa löytyy, mutta ei silti tuntunut löytyvän tarpeeksi.

Vain yhdestä ihmeitä tekevistä ikonista, Konevitsan Jumalanäidin ikonista, on tehty ikonitohtori Aune Jääskisen toimesta väitöskirja. Aune Jääskinen teki suuren työn, ikonitaiteeseen kohdistuneen taidehistoriallisen tutkimuksen puolesta, elämänsä aikana. Myös muut ihmeitä tekevät ikonit ansaitisivat samanlaisen perusteellisemmän tutkimisen osallensa. Se tieto, mikä ihmeitä tekevistä ikoneista nykyisellään on olemassa, ei ole lopulta kovin laajaa.

Pitää kuitenkin huomioida, että kyseessä on ikonit, joilla on jo ikää vähän enemmän, joten niiden tarkka alkuperän selvittäminen ei välttämättä onnistu ja koska ortodoksiseen kulttuuriin kuuluu se, että ikonimaalarit eivät korosta omaa persoonallisuuttaan, sitä, ketkä ikoneja ovat maalanneet, tuskin saadaan selville muiden, kuin Valamon Jumalanäidin ikonin osalta, jonka tekijä on tiedossa jo valmiiksi.

Koska olen aiemmalta koulutukseltani vartija, ikoneihin kohdistuvat turvatoimet luonnollisestikin kiinnostavat minua. Niistä löytyy mainintoja Konevitsan Jumalanäidin ikonin ja Kozelštšinan Jumalanäidin ikonin osalta, mutta varsinaista, pelkästään ikonien turvatoimiin kohdistuvaa tutkimusta ei löydy, kuten ei myöskään kovin paljoa yleensäkin taide-esineiden turvallisuuteen

---

⁴³² Melander 2016, 174.

liittyvää tutkimusta. Selvää kuitenkin on, että nämä ortodoksiselle kirkolle arvokkaat taide-esineet, ovat suojattuja, kuten kuuluukin olla.

Ortodoksisen kirkon tarjoama tarina asioiden selitykseksi on yhdenlainen ja tiede tarjoaa toisenlaisen tarinan, siitä, miten maapallon lopulta käy, että kaikki päättyy traagisesti aikanaan linnunradan jäädessä hajoamaan omia aikojaan yksinäisyyteensä. Se tuntuu lohdulliselta.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet

Arkistolähteet

Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, uskontotieteen laitos, Helsinki. (HYTEOL/ORT) Andersson Katarina. *Kuva, joka katsoo minua: ikonin vastavuoroinen katse ja nähdyksi tuleminen ikonimaalarien kertomana*. Uskontotieteen pro gradu-tutkielma, 2016.

Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, ortodoksinen laitos. (HYTEOL/ORT) Merikoski Ilona. *Valamon taiteilijamunkit*. Pro gradu. 1945.

Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylä. (JY/MUTKU) Penttinen Riitta. *Laulettua perinnettä: Akatistos Jumalansynnyttäjälle ortodoksisuuden ja ylistyslaulujen kontekstissa*. Kirjallisuude pro gradu- tutkielma, 2012.

Laurea Ammattikorkeakoulu, Helsinki. (LAUREA) Torpo teemu. *Taidevarkaudet ja niiden estäminen museoissa*. Opinnäytetyö, turvallisuusalan koulutusohjelma, 2012.

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Kankaanpään taidekoulu, Kankaanpää. (SAMK) Nieminen Margit. *Deisis-ikonit: Käsittätehty Kristus, esirukouksen Jumalanäiti ja Pyhä Johannes edelläkävijä*. Opinnäytetyö, kuvataiteen koulutusohjelma. 2015.

Sähköpostiviestit kirjoittajalle

Hattunen Maria. Vastaava tiedottaja, Suomen ortodoksinen kirkko. Sähköposti 15.4.2019

Hietainen Henna, Suomen ortodoksinen kirkkomuseo Riisa, sähköpostiviesti 23.5.2017.

Ksenia Nunna. Lintulan luostari. Sähköposti 9.6.2017.

Ksenia Nunna. Lintulan luostari. Sähköposti 3.4.2018.

Leistola Mikko. Pastori. Helsingin ortodoksinen seurakunta. Sähköposti 15.3.2018.

Julkaistut lähteet

Kirjalliset lähteet

Aldosina N. E. Konevitsan Jumalanäiti- ikonimaalarin huomautuksia. Ikonimaalari 2/2006.

Arseni Pappismunkki. (1993) *Konevitsan luostari*. Otava, Helsinki.

Arseni Piispa. Pappismunkki Alipi. Laatokan Valamon tunnetuin ikonimaalari. Ikonimaalari 2/2004

Arseni Piispa. (2005) *Ikonikirja- historiaa, teologiaa ja tekniikkaa*. Otava, Helsinki.

Arseni Piispa. (2008) *Ikoneja kansalle. Venäläisiä painokuvaikoneja Suomalaisista kokoelmista*. Maahenki, Helsinki.

Arseni Piispa. (2013) Artikkelikolmesti löydetty. Valamon skeemamunkki Antipa ja Jumalanäidin Suloisesti suuteleva ikoni. Teoksessa *Etelä-Savon kulttuurin vuosikirja*. Savon sotilasperinneyhdistys, Porrassalmi VI, Mikkeli.

Arseni Piispa. Ihmeitä tekevät ikonit Suomessa. Ikonimaalari 2/2011

Arseni Piispa. Jumalanäidin Valamolainen ikoni- ihmeiden vai vallan merkki? Teologinen aikakauskirja 3/2014.

Belting Hans. (1994) *Likeness and presence. A History of the Image before the Era of Art*. The University of Chicago. London.

Berg Carina. Ihmeellinen ikonilöytö Valamossa. Aamun Koitto-ortodoksinen aikakaus- ja kulttuurilehti 11/2006.

Finni Saara. (1990) *Valamo- sinisen kukan saari*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Flinckenberg-Gluschko Marianne. (2015) *Ikonipuhuu- tietoa ikonien kielestä ja tehtävästä*. Maahenki, Helsinki.

Freedberg Davis (1984) *The power of Images- studies in the History and Theory of Response*. The university of Chicago presse. Chicago and London.

Gordis Georgios. Ikoni avaa ajan ja paikan. Ikonimaalari 2/2011.

Gothóni René. (2018) Artikkelikolme portaata- miten ihmeessä ikonit voivat puhua? Teoksessa *Katse pyhään. Näkökulmia uskonnon aineellisuuteen*. Toim. Bergholm Alexandra ja Hämäläinen Riku. Partuuna, Helsinki.

Hietainen Henna. Konevitsan Jumalanäiti. Ikonimaalari-ihmeet 1/2017.

Husso Katariina. (2011) *Ikkunoita ikonien ja kirkkoesineiden historiaan. –Suomen autonomisen ortodoksisen kirkon esineellinen kulttuuriperintö 1920-1980-luvuilla*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.

Huttunen Heikki. (2007) Artikkelit Ihmisen luontosuhde ortodoksisessa traditiossa. Teoksessa *Pyhän kosketus luonnossa*. Toim. Pauliina Kainulainen. Kirjapaja, Helsinki.

Huhtanen-Somero Päivi. (2003) Artikkelit Nähdä hiljaisuus ja huuto- kuvan mystinen mahdollisuus. Teoksessa *Mystiikan portit*. Tampereen taidemuseo. Tampere.

Jaakkola Minna. (2007) *Uskonnot ja uskomukset*. Suomen ortodoksinen kirkkomuseo, Kuopio.

Jakovleva Anna. Huomioita Käsittätehdyin ikonin ajoituksesta. Ikonimaalari 1/2009.

Jääskinen Aune (1961) *Ikonitaiteen mestariteoksia*. Kustantaja osakeyhtiö valistus, Helsinki.

Jääskinen Aune. (1971) *The icon of the virgin of Konevitsa*. Väitöskirja. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki.

Jääskinen Aune. (1973) Artikkelit Karjalan ikonitaide. Teoksessa *Karjala- idän ja lännen silta*. WSOY, Porvoo, Helsinki.

Jääskinen Aune. (1973) Artikkelit Konevitsan Jumalanäidin ikoni. Teoksessa *Uhrilahja*. Toim. Töntsi Raimo. Joensuun ortodoksisen seurakunnan Diakoniatoimikunta, Joensuu.

Jääskinen Aune (1987) Artikkelit Ikoni, taiteen aarre. Teoksessa *Ikontaiteen aarteita*. Tampereen taidemuseo- Pirkanmaan aluetaidemuseo. Tampere.

Jääskinen Aune. (1990) Artikkelit. Konevitsan Jumalanäidin ikoni. Teoksessa *Ars Suomen taide 5*. Sarajas-Korte Salme. Otava, Helsinki.

Jääskinen Aune. (1990) Artikkelit. Ikonitaide- 1700-luvulta autonomian aikaan. Teoksessa *Ars Suomen taide 5*. Sarajas-Korte Salme. Otava, Helsinki.

Jääskinen Aune. Kozelshtshinon Jumalanäidin ihmeitä tekevät ikonit Suomessa. Ikonimaalari 2/2001

Jääskinen Aune. (2003) Artikkelit Jumalanäidin ihmeitä tekeviä ikoneja Suomen ortodoksisesta karjalasta. Teoksessa *Juuret Bysantissa -puhuttua ja kirjoitettua vuosina 2000-2002*. Suomen bysanttikomitea, Helsinki.

Jääskinen Aune. (2003) Artikkelit Tutkija pyhän kuvan edessä. Teoksessa *Mystiikan portit*. Tampereen taidemuseo. Tampere.

Jääskinen Aune. (2004) Artikkelit Lukiessasi kuvaa olet vapaa, kuin taivaan lintu. Teoksessa *Mystiikan avaimet*. Tampereen taidemuseo. Tampere.

Kahla Elina. Kozelshtshinin ihmeitä tekevä Jumalanäidin ikoni. Ikonimaalari 2/2001

Kajannes Katriina. (2011) Artikkelit Onko itäinen ihminen hävinnyt meistä? Nykykirjailijat pyhyyskokemuksen kuvaajina. Teoksessa *Itä meissä. Artikkeleita ortodoksisesta kulttuurista ja suomalais-venäläisestä vuorovaikutuksesta*. Toim. Kajannes Katriina. Kustannusosakeyhtiö HAI.

Kansanaho Erkki. (1997) Artikkelit Kirkkojen Karjala. Teoksessa *Karjalan luterilaiset kirkot ja seurakuntien pyhät esineet. Antreasta Äyräpään-hiljaiset kirkot*. Toim. Rinno Soile ja Laukkanen Minna. Antreasta Äyräpään-hiljaiset kirkot. Etelä-Karjalan taidemuseo. Lappeenranta.

Kantola Marianna, Koivula Veijo & Zitting Eeva, (2011) *Ikkuna pyhyteen- ekumeeninen ikonikirja*. Väylä, Rovaniemi.

Kasala Kalevi, Kasala Päivi & Lehmuskoski Tarja (2007) *Ortodoksinen uskontokirja. Kirkko elää*. Oppikirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kemppi Hanna (2017) *Kielletty kupoli, avattu alttari, Venäläisyyden häivyttäminen Suomen ortodoksisesta kirkkotaiteesta*. Hermes Oy, Tampere.

Koho Paula. Käkisalmen kreikkalaiskatolinen seurakunta taustanaan Käkisalmen 700-vuotias linna ja kaupunki sen ympärillä. Karjalainen viesti. Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiön tiedotuslehti 1/1995.

Kordis George. (2014) *Rytmissä.- viivan ilmaisuvoima Bysanttilaisessa ikonimaalauksessa Suomen ikonimaalarit ry*.

Kristoduli Nunna. Pyhät naiset. Ikonimaalari 1/2010.

Ksenofontoslainen Damaskinos Munkki. Kuvat vuodattavat parannuksia. Ikonimaalari-ihmeet 1/2017.

Kuusamo Altti, (1996) *Tyylistä tapaan – semiotiikka, tyyli ja ikonografia*. Gaudeamus, Helsinki.

Laitila Teuvo. (2007) Artikkelit Eläinteologia. Teoksessa *Pyhän kosketus luonnossa*. Toim. Kainulainen Pauliina. Kirjapaja, Helsinki.

Laitinen-Laiho Pauliina. (2007) *Röyhkeästi ryöstettyä taidetta*. Atena, Jyväskylä.

- Melander Tommi. (2016) *Onnellisuudesta*. Wsoy, Helsinki.
- Merras Merja. (2014) Artikkelin Suomenalainen ikonimaalaus nykyaikana. Teoksessa *Bysantin kuva pohjolaassa*. Suomen bysanttikomitea ry, Helsinki.
- Miettinen Matti A. (1990) *Uskonnolliset ihmeperantumiset lääketieteellis-psykologisesta näkökulmasta*. Väitöskirja. Kirkon tutkimuskeskus, Pieksämäki.
- Mäkinen Marko. (2014) *Pyhäinjäännökset -Lintulan ja Valamon luostarien reliikit*. Valamon luostari. Heinävesi.
- Paavola Markus (2006) *Ortodoksiset ikonit*. Ortodoksisten nuorten liitto ONL ry.
- Pajukaarre Liisa. Valamon Jumalanäidin matkaanlähtö. Aamun Koitto 16/2005.
- Parpei Kati. (2010) *Saints, Legends and Forgeries. The Formation of the Historiographical Image of Valaam Monastery*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu.
- Pavinskij Helena. Ilo, kiitollisuus ja liiketuksen kyneleet seurasivat ikonin matkaa. Aamun Koitto-ortodoksinen aikakaus- ja kulttuurilehti. 17/2006
- Pavinskij Helena. Konevitsan Jumalanäidin ikoni kokosi luostariveljet yhteen. Aamun Koitto-ortodoksinen aikakaus- ja kulttuurilehti 18/2006.
- Pennanen Tapani (1987) Artikkelin Kuinka ”lukea” ikoneja. Teoksessa *Ikonitaiteen aarteita*. Tampereen taidemuseo- Pirkanmaan aluetaidemuseo. Tampere.
- Piiroinen Petri. Valamon Jumalanäidin ikoni. Agape 6-7 pääsiäisenä 1977.
- Pirinen Hanna, (2012.) artikkelin Biografisen ja historiallinen näkökulma taiteen tutkimukseen. Teoksessa *Taidetta tutkimaan*. Toim. Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen. Kampus kustannus. Jyväskylä.
- Qurra Theodoros Abu . (2008) *Ikonien kunnioittamisesta*. Maahenki, Helsinki.
- Rumpunen Risto ja Seppälä Jyrki. (2004) *Väärää taidetta*. Suomen vakuutusalan koulutus ja kustannus Oy, Vammala
- Räisänen Heikki. (1989) *Tuhat ja yksi tulkintaa- luova näkökulma raamattuun*. Yliopistopaino, Helsinki.

Sasaki Petros ja Marja. Ajatuksia kunnioitetusta pyhittäjä Arsenin tuomasta ikonista. Teoksessa *Konevitsan luostari*. Toim. Jorma Heikkinen. 1983. Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo. Pieksämäki.

Savuoja Ari. (2007) *Mikä on ihme ja mitä ihmeistä voidaan tietää? Keskustelu ihmeistä uusimmassa englanninkielisessä uskonnonfilosofiassa*. Teologian väitöskirja, Helsingin yliopisto, Helsinki.

Seppälä Olli & Seppälä Ullamaija. (2001) *Se oli ihme- Suomalaisia kokemuksia*. Kirjapaja Oy, Helsinki.

Seppälä Serafim. (2010) *Kauneus, Jumalan kieli*. Kirjapaja, Helsinki.

Seppälä Serafim. Eläimet varhaiskirkon ajattelussa. Ikonimaalari 1/2014.

Seppälä Serafim. (2014) *Ikonin filosofia*. Kirjapaja, Helsinki.

Sergei Arkkimandriitta. Jumalansynnyttäjän Konevitsalaisen ikonin ihmeistä. Aamun Koitto-ortodoksinen aikakaus- ja kulttuurilehti 13/2007

Sidoroff Matti. (1988) *Ortodoksinen perinne suomessa*. Weilin-Göös, Espoo.

Sipola Olga. Konevitsan Jumalanäidin ikonin kunnioittamisesta. Ikonimaalari 2/2011.

Sokratilin Vladimir. (2011) Artikkelit ihmeitä tekevät ikonit ja reliikit. Arkkimandriitta Sergei. (Toim) Teoksessa *Valamon luostarin aarteet*. Valamon taidemuseo. Heinävesi.

Sokratilin Vladimir. Ihmeitä tekevät ikonit. Ikonimaalari 2/2011.

Stemp Richard. (2011) *Kirkkojen ja katedraalien kieli. Mitä kirkkojen arkkitehtuurin ja taiteen yksityiskohdat kertovat*. Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Sturm Päivi. (1997) Artikkelit Luovutetun alueen ortodoksinen kirkkotaide. Teoksessa *Karjalan ja Petsamon ortodoksiset kirkot ja kirkkotaide- Antreasta Äyräpään- hiljaiset kirkot*. Toim. Thomenius Kristina ja Laukkanen Minna. Etelä-Karjalan taidemuseo. Lappeenranta.

Sturm Päivi. (2008) Artikkelit Selviytymistarinoita- maalaukset rullalle ja hopeat talteen. *Kaaoksesta kokoelmaksi*. Teoksessa *Sodan ja evakuoinnin seurauksena syntynyt Suomen ortodoksinen kirkkomuseo*. Suomen ortodoksinen kirkkomuseo. Kuopio.

Thomenius Kristina. (1998) Artikkeleluostarin esineistö 1900-luvun alkupuolella. Teoksessa *Lintulan luostarin historia- Karjalan kannakselta Etelä-Savoon*. Toim. Kemppi Hanna. Heinävesi..

Turtsova Nina M. Naiset ikonimaalareina Venäjällä. Ikonimaalari 1/2010

Tuovinen Pekka. Valamon Jumalanäidin ikoni ja tunnistettavuuden ongelmat. Aamun Koitto 4/2004.

Tynkkynen Timo. Odotettu vierailu myös Imatralla. Aamun Koitto-ortodoksinen aikakaus- ja kulttuurilehti 18/2006.

Valkeameri Lemmikki (2017) *Ikonin katsoo maalaria*. Wimbase Oy, Kaarina.

Vikström Alexander. Valon ikonografia. Ikonimaalari 1/2013.

Vikström Alexander. Akatistoksen Jumalanäiti. Ikonimaalari 2/2015

Internetlähteet

Aalto Marja. Ihmeitä tekevä ikoni löytyi lumeen hautautuneena- varas vei poliisin paikalle. Seura 3.4. 2015. (Viitattu 21.5.2017)

Hattunen Maria. Suomen ortodoksinen kirkko. <https://ort.fi/ uutishuone/2017-08-02/konevitsan-jumalanäidin-ikoni-vierailulle-viipuriin>. (Viitattu 18.9.2017)

Helsingin ortodoksinen seurakunta hos.fi. Kozelshtshanin Jumalansynnyttäjän ikoni on yksi Suomen ortodoksisen kirkon merkittävimmistä hengellisistä aarteista. <http://hos.fi/fi/uspenskin-katedraali/kozelshtshanin-jumalansynnyttajan-ikoni> (Viitattu 21.5.2017)

Jumalanäiti-ikoneja peittänyt riisa katosi. Oikaisuja. Helsingin Sanomat 25.8.2018. (Viitattu 25.8.2018.)

Mattila Marianne. Tepposten tekijät rukoilevat Mariaa. Yle 17.12.2012. <https://yle.fi/uutiset/3-6419758> (Viitattu 9.10.2017)

Parikka Valtteri. Ikonin ihmeellinen matka. Helsingin Sanomat 23.8.2018. (Viitattu 23.8.2019)

Päivänlehti. Suomen ortodoksien kirkon vanhin ikoni vierailulle Viipuriin- panssarilasi suoja. <https://www.paivanlehti.fi/suomen-ortodoksien-kirkon-vanhin-ikoni-vierailulle-viipuriin-panssarilasi-suojaa/> (Viitattu 7.10.2017)

Seppälä Olli. Varastettu ikoni alkanut tehdä ihmeitä. Kotimaa24 18.1.2012. (Viitattu 23.8.2018)

Sirviö Ari. Ihmeitä Virossa. Helsingin ortodoksinen seurakunta.

http://hos.fi/www/fi/ajankohtaista/index103c.html?we_objectID=731 (Viitattu 21.5.2017)

Siukonen Timo. Uspenskin katedraalista varastettu ikoni toipuu hitaasti. Helsingin Sanomat 23.4.2011. (Viitattu 7.10.2017)

Tuominen-Halomo Anneli. Ihmeitä tekevä ikoni vetää Uspenskin katedraaliin. Helsingin uutiset. 30.3. 2012 (Viitattu 26.10.2016)

Yle. uspenskin katedraalin ”ihmeitä tekevä ikoni” löytyi. 8.2.2011 päivitetty 11.4.2012.

<http://yle.fi/uutiset/3-5319727> (Viitattu 21.5.2017)

Yle. Kirkkokunnan kallein aarre vieraillee Venäjällä. 13.7.2006. <https://yle.fi/uutiset/3-5227180> (Viitattu 9.10.2017)

Kuvaluettelo

1. **Konevitsan Jumalanäiti** Kuva: Maria Ronkainen

2. **Valamon Jumalanäiti** Kuva: Maria Ronkainen

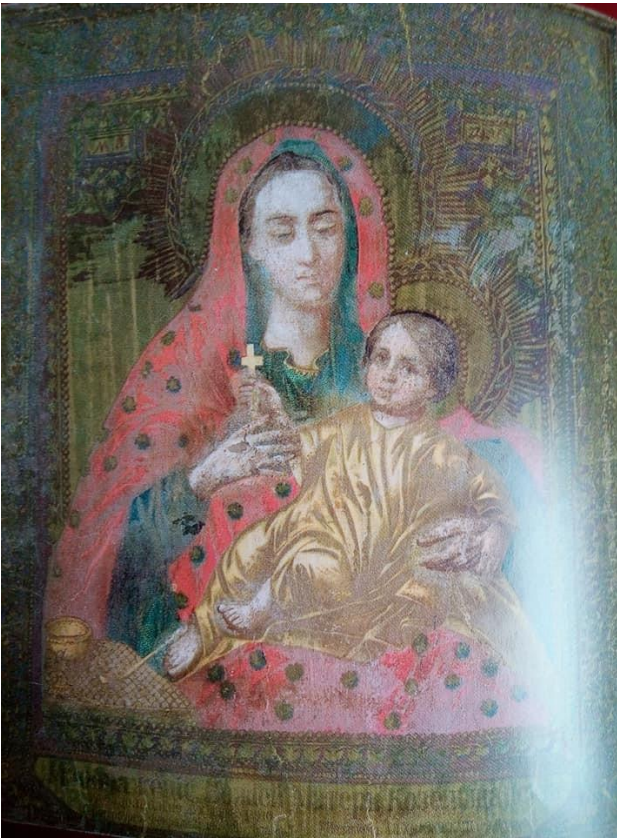

3. Suloisesti suuteleva Jumalanäiti Kuva: Maria Ronkainen

4. Jerusalemin Jumalanäiti Kuva: Maria Ronkainen

5. Kozelštšinan Jumalanäiti Kuva: Maria Ronkainen

6. Jumalanäidin Akatistos Kuva: Maria Ronkainen

